

~~074 XVIII~~ ✓
ACADEMIA ROMANA ✓

DOUE

MANUSCRISE ROMÂNESCI

DIN SECOLULŪ XVII

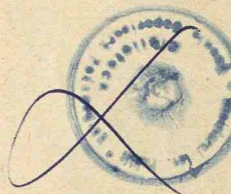
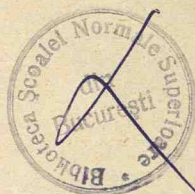
DESCRISE

DE

P. S. Sa EPISCOPULŪ GHENADIE
ALŪ RÎMNICULŪI-NOULŪ-SEVERINŪ.

EXTRASŪ DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMANE
Seria II, Tom. XII.
MEMORIILE SECTIUNEI LITERARE.

BUCURESCI
LITO-TIPOGRAFIA CAROL GOBL, STRADA DÓMNEI 16
1892.

CUPRINSULŪ :

I. Albina.

1. Numirea manuscrisului	Pag. 1
2. Starea de astăzi a manuscrisului.	» 2
3. Hârtia manuscrisului	» 4
4. Caligrafia manuscrisului	» »
5. Proveniența Albinei	» 6
6. Sôrta posterioară a Albinei	» 11
7. Materiile Albinei românești.	» 13
8. Modul de desfășurării materiilor, cu specimene de limbă și de direcțiune teologică	» 21

II. Cuvântul de prăznuire la marele singur biruitorul și pre svântul Împărat și întocma Apostolul Constandin, de Gherasim Papa și Patriarchul Alexandriei

	» 35
1. Starea exterioră a manuscrisului și hârtia lui.	» 36
2. Ornamentațiunea manuscrisului și caligrafia lui.	» 38
3. Cuprinderea manuscrisului	» 43
4. Observațiuni limbistice	» 60
5. Proveniența manuscrisului și note biografice	» 67

DOUE
MANUSCRISE ROMÂNESCI
DIN SECOLULŪ XVII

DESCRISE DE

P. S. Sa EPISCOPULŪ GHENADIE

ALŪ RÎMNICULŪ NOULŪ-SEVERINŪ.

Sedinta din 9 Martie 1890.

I.

«Albina.»

1. *Numirea manuscrisului.*

Manuscrisulŭ pŕtă numirea în însuși cuprinsulŭ sĕu. Elŭ se numesce *Albină* mai pretutindenea, unde autorii, copistulŭ, precum chiar și cetitorii, vorbescŭ despre totalitatea lui. Așa, pe dosulŭ fŕiei 2 se dice: «Sfârșitul scării ceî dentăi a cărții ce să chiamă «Albină.» Asemenea numiri avemŭ și la sfârșitulŭ scării a doua și în alte părți ale manuscrisului. Elŭ este numitŭ *Albină* și de toți posteriorii, cari aŭ avutŭ manuscrisulŭ prin mâni. Intr'unŭ singurŭ locŭ elŭ se numesce cu numirea slavonă *Pcela* = albină, și anume în titlulŭ scării întâie, când unulŭ din autorii Albinei scrie: «Scara întru cartea cea dentăi a *Pcelii*, carea e dela Antonie că-
«lugărul, dupre orânduiala cuvintelor carele-s întru dănsa.» De aceea noi în acĕstă descriere vomŭ păstra numirea de *Albină*, lăsândŭ numirea de *Pcelă* ca o simplă reminiscență a trecutului slavic alŭ literaturĕi nŕstre.

2. Starea de astăzi a manuscrisului.

Manuscrisul Albina este o carte in-8°, înaltă de 16 cm., lată de 14 și grosă de 4 cm. Legătura lui este cu scórțe de hârtie învelite cu o piele négră, pe care sunt încrustați mai mulți trandafir și aceștia încadrați într'unu chenarú floratú. Astăzi manuscrisul, după numerotația nóstră, are 320 foi; nu putemú spune câte anume foi a avutú elú în starea primitivă, nefiindú numerotatú. Singura numerotație veche pe cóle, din care astăzi aú mai rămasú 42 cóle, ne póte arăta lipsurile dela începutulú și mijloculú manuscrisului, fără însă să cunóscemú câte cóle și apoi foi a avutú în întregimea lui.

Lipsurile manuscrisului în starea de astăzi sunt mai alesú la începutú și sfírșitú, dar și în mijlocú. La începutú lipsesce pórtă, și din cele doué foi urmátóre ni s'aú păstratú numai nisce căpétăie, pe carí sunt scrise numele scriitorilorú bisericesci și profani, din carí autorii Albinei aú împrumutatú cugetările lorú. Pe colțulú întâiei foi rupte, care se mai ține la răděcina manuscrisului, se cetesce :

«Tălcovanie pentru căr. . .
 «A lui Maxim. . .
 «A lui Maxim. . .
 «dată în. . .
 «Dionis. . .

Pe colțulú fóiei a doua sunt scrise mai multe nume de filosofi anticí, dela carí autorii aú împrumutatú cugetări pentru Albina. Iacă numele carí se mai potú ceti pe crâmpieulú de fóie rămasú în ființă :

«41. Antifan.	«45. Aristid.
«42. Antisten.	«46. Aristippú.
«43. Apollonie.	«47. Aristotel.
«44. Anaharsis.	«48. Viantú.

«49. Dimad.	«52. Di (ruptă).
«50. Dimovac.	«53. (ruptă).
«51. Dimocrit.	«54. (ruptă).

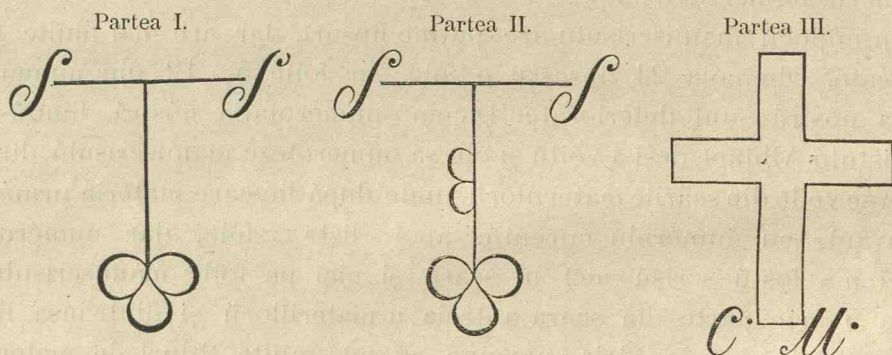
Lipsurile manuscrisului la început sunt: din còla întâia: pòrta, douë foi cu numele scriitorilor anticî și o fòie din scara a doua a meteriilor; din còla a doua lipsescă dela început 2½ foi. In genere, la început lipsescă 6½ foi.

La sfîrșit lipsescă mai multe foi. Judecîndu după cotorul le-găturii, și mai ales după resturile din scara a treia a materii-lor, lipsurile se ridică la opt feluri de materii sau cuvinte, cum le numescă autorii Albineî. Manuscrisul în starea de astăzi se încheie cu cuvîntul 63 al cărței a treia a Albineî, «Pentru nîm «bun și pentru nîm rău,» dar în scară se mai întrevîdă opt feluri de materii, ridicîndu-se numîrul cuvintelor pînă la 71. Tòte aceste lipsescă din manuscris și ele par a fi ocupat un numîr bunicel de foi.

In mijloc manuscrisul are puține lipsuri, dar are mai multe foi stricate. Din còla 24 lipsescă o fòie, iar foile 5—12 din numerotația nòstră sunt deteriorate. Dîcem numerotația nòstră, fiindcă copistul Albineî, deși a voit și el să numeroteze manuscrisul, după cum se vede din scările materiilor, unde după fie-care materie urmîză «cuvînt» cu numîrul curent, apoi «list» = fòie, dar numîrul fòiei n'a fost scrisă nicî în scară și nicî pe foile manuscrisului. Fòia 5 face parte din scara a treia a materiilor și dintr'însa lipsescă colțul de jos dela margine, cu mai multe titluri de materii. Cum că scara a treia se sfîrșescă pe dosul fòiei a 5-a se vede și din aceea, că aici este un sfîrșit de rînd, scrisă cu chinovar, care, fiind ruptă, se deosebescă numai literele **ia**; apoi urmîză tot cu chinovar în colțul fòiei, ca anunț al fòiei următoare **карте**, adică pe fòia următoare trebuie să fi început textul cărței întâie. Douë foi următoare lipsescă, iar cea de după acestea este ruptă în jumîtatea de sus, fiind cîrpită în partea de jos. Foile 7—12 din numerotația nòstră sunt deteriorate în partea despre margine, putîndu-se ceti numai textul din jumîtatea fie-cărei foi.

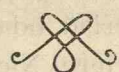
3. Hârtia manuscrisului.

În acestŃu manuscrisŃu s'a întrebuiŃatŃu hârtie de trei feluri, avândŃu tŃotă, ca proprietate comună, rigle în lungişŃu şi în curmezişŃu, şi apoi este şi de o culŃore gălbue, provenită pŃote şi din cauza timpului şi a conservărei. Hârtia din cartea a treia este riglată şi are ca marcă a fabricei o cruce, compusă din două linii în tŃote părŃile şi sub cruce se află iniŃiala M· cu unŃu punctŃu sus, iar la drępta acestuia este C· cu acelaşi punctŃu. Cartea a doua are alt-felŃu de hârtie, de aceeaşi colŃore şi cu aceleaşi rigle, dar marca fabricei aici sunt doi S, uniŃi cu o linie orisontală, şi dela mijloculŃu acesteia linii alta în jos verticală, pe care se află cinci cercuri. În sfîrşitŃu hârtia din partea a treia are multă asemănare cu cea din partea întăia, având numai trei cercuri la căpătăiulŃu liniei verticale. Iacă aceste mărci de hârtie după părŃile cărŃei :

4. Caligrafia manuscrisului.

ManuscrisulŃu este scrisŃu caligraficŃu în tŃote părŃile lui. Titlurile celorŃu trei cărŃi, titlurile capitolelorŃu, iniŃialele cu numele autorilorŃu, din cari s'aŃu scosŃu texturile, sunt tŃote scrise cu chinovarŃu, iar restulŃu textului cu cernelă nęgră. ScrisŃoarea este în genere cea cursivă cu asvirlitură din a 2-a jumętate a secolului XVII; nu este însă lipsită cu totulŃu nici de particularităŃile scrierei dela începutulŃu secolului XVII şi din XVI, măi alesŃu în ce privesce litera a.

Acastă literă este în deobște întrebuințată în textu în forma rondă, dar nu lipsese cu totul nici *a* cu kódă lungă trasă în jos și întorsă spre stânga, care este unu restu din caligrafia epocei lui Mateiŭ Basarabŭ și de mai înainte, când arta caligrafică sta în a scrie cu code cele mai multe litere. Insăși ornamentațiunea manuscrisului ne îndreptătesce să recunoscemŭ, că elŭ este unŭ produsŭ literarŭ alŭ activităței febrile din epoca lui Mitrofanŭ alŭ Hușilorŭ și Antimŭ Ivirénulŭ; juvetele cirilicŭ cu mai multe întorsături și *a* duplu în formele aceste sunt cele douē ornamente, pre cari copietorulŭ le întrebuințeză la fie-care sfirșitŭ de materie, după cum le întrebuințau și toți contemporanii lui; lucru ce a făcutŭ pe unii să cređă, că duplulŭ ar fi inițiala numelui lui Antimŭ. De aceea noi stabilimŭ, că manuscrisulŭ nostru, judecatŭ și din punctulŭ de vedere alŭ caligrafiei, este unŭ produsŭ literarŭ celŭ multŭ alŭ celorŭ din urmă douē ȕecimii de ani ale secolului XVII, adecă unŭ manuscrisŭ de după anulŭ 1688, data strămutărei lui Mitrofanŭ dela Huși la Buzēŭ.

Albina este unŭ produsŭ literarŭ alŭ lui Mitrofanŭ alŭ Hușilorŭ și alŭ altorŭ doī colaboratorī. Dar acum se nasce întrebarea: Manuscrisulŭ este elŭ originalŭ sau o copie? Și în casulŭ din urmă, cine să fie scriitorulŭ sau copietorulŭ lui? Mai întâi o notă dela fôia 253 sună: «Până aici *au scos* Mitrofan Episcopul de Huși»; alta la fôia 298 adaogă: «Pân aici *au scos* pop Atanasie, dascal «mold. de pre elinie.» Amândouē aceste note sunt scrise de aceeași mână, care a scrisŭ întregă cartea, și ele dovedescŭ că manuscrisulŭ acesta este altulŭ decât alŭ autorilorŭ Albinei; este o copie, în care s'aŭ păstratŭ moldovenismii autorilorŭ Albinei. Mai multŭ. Originalulŭ acestui manuscrisŭ, după tótă probabilitatea, trebuie să fie fostŭ adusŭ în Muntenia chiar de către Mitrofanŭ, cu ocazia strămutărei sale la Buzēŭ; și elŭ aici l'a datŭ spre copiare; una din acele copii este și acestŭ manuscrisŭ. Afirmămŭ că elŭ este o

copie, scrisă de aceeaşi mână cu notele de mai sus, cari dovedesc că autorii Albinei sunt mai mulţi.

Avemă la îndemână trei elemente, după cari putem să ştim şi cine este copiatorul manuscrisului. Pe fóia 122, adecă la sfirşitul cărţii întâia, se încheie textul cu un ornament, făcut dintr'ună juvete duplicat, iar pe amândouă laturile ornamentului stă scrisă cu aceeaşi literă a textului: «Ierei Nicola.» Totă acelaşi lucru găsim şi la fóia 253, unde acelaşi «Ierei Nicola» şi-a însemnat numele pe amândouă laturile unui juvete, lucrat cu chinovar şi cernelă neagră. In sfirşit pe marginea foiei 162 se află o flóre cu trei ochiuri, făcută din prelungirea şi întorsătura codei unui **Α**, care este unită cu textul manuscrisului, şi care arată că aici numele «Nicola» din flóre a fost scris odată cu textul manuscrisului. Acum, când noi găsim, că «Ierei Nicola» şi «Nicola» din flóre sunt scrise odată cu textul şi totă de aceeaşi mână; când de altă parte, totă mâna acestui Nicola prin notele sale ne arată, că altul este el şi alţii autorii Albinei, dicându: «până aici a scos cutare»; aceste ne îndreptătesc să stabilim, că Ierei Nicola este un preot, ce a trăit pe la sfirşitul secolului XVII sau începutul al XVIII, şi că totă el este şi copiatorul manuscrisului Albina.

5. Provenienţa Albinei.

Dacă ne uităm mai de aproape în cuprinderea acestui manuscris, descoperim, că Albina are două prototipuri originale, din cari autorii români «a scos» materiile ei. Celă întâiu este o lucrare a unui călugăr numit Antonie, şi din acest autor «a scos» Mitrofan, Episcopul de Huşi, cărţile I şi II a Albinei, sau a *Pceleii*, cum îi place lui Mitrofan să o numescă în titlul cărţii întâia. Acum se nasc întrebările: fi-va această *Pcelă* a lui Antonie tradusă de vre-o *μέλισσα* grecă? Sau originalul acestor două cărţi ale Albinei este totă grecă, ca şi originalul cărţii III, după cum vom vedă acum? La aceste

întrebări nu suntem acum în stare să răspundem cu siguranță, lăsându ca mai pe urmă să se arate mai bine originalul, de pe care a scos Mitrofan cele două cărți ale Albinei.

Cu cartea III suntem mai fericiți în ce privește proveniența ei. Mai întâi ne vine în ajutor titlul ei, care sună: «Ale părin-
«telui Maxim, ale filosofului și mucenic capete de blagoslovie,
«adecă cuvinte alese din multe cărți dentr'ai noștri și dintr'acelor
«den afară (1).» Este apoi nota de pe fóia 298, la sfirșitul cap. 34
din cartea III, care tracteză «pentru mărirea deșartă», unde se dice:
«Pân aici aș scos pop Atanasie dascăl mold. *de pre elinie.*» In
sfirșit și o a treia împrejurare ne vine în ajutor, ca să putem
precisa mai bine originalul, de pe care este scósă tótă cartea III
de către Atanasie cu colaboratorul său; și anume: că avem la
îndemână chiar cartea lui Maxim, de pe care s'a scos această
carte, împrumutată nouă de d-lă C. Erbicenu, și care carte este
un manuscript mult mai vechiu decât Albina, pôte chiar din
secolul XV, judecându după scrisore și hârtie. Cu modul acesta
stabilim, că cartea III a Albinei este scósă tótă de pe elinie și
încă de pe manuscriptul lui Maxim; pôte chiar de pe manuscri-
sul d-lui Erbicenu, după cum se va vedé mai jos din comparația
texturilor.

Acum, dacă studiem modul cum a scos popa Atanasie și co-
laboratorul său Albina de pre a lui Maxim filosoful, descoperim
că autorii români aș scos sau aș explorat întreaga carte a lui
Maxim. Și în adevăr, atât în Albina, cât și într'a lui Maxim
avem 71 capitole, sau feluri de materii, cari la Maxim sunt tôte în
ființă, afară de o parte din capitulul 71 fiind rupt; și în Albina
sunt iarăși 71 de capitole, cu o lipsă de 8 capitole, rupte din text,
dar vedute în scara cărței III. Apoi, dacă intrăm mai în adâncul
acestor două manuscrise, vedem că Atanasie a tradus pre Ma-

(1) Popa Atanasie este sub influența împărțirii sciințelor din evul mediu, când ma-
teriile teologice se numiau ἐσωτερικαί = interne, iar cele neteologice și mai ales filosofice
purtau numele de ἐξωτερικαί = externe.

ximŭ în modŭ liberŭ, nefăcendŭ o simplă traducere, ci mai multŭ o alegere a texturilor aflătoare în Maximŭ. Când însă traducătorii români intră în textulŭ lui Maximŭ, atunci ei sunt atâtŭ de literari, că traducŭ şi terminii, şi cu acosta îngreuiéză înţelesulŭ lucrărei.

Mai întâi Atanasie începe cartea III a Albinei cu rugăciunea următoare, carea lipseşte la Maximŭ: «Doamne Christoase dăruiasce pre «al tău rob, ce fie ostenéşte;» apoi pune două reguli, împrumutate din Efremŭ Sirulŭ, cari privescŭ pre cei ce cetescŭ saŭ ascultă cetindu-se sântele cărţi, şi cari iarăşi lipsescŭ la Maximŭ. În sfirşitŭ, intrândŭ Atanasie, «dascălulŭ moldovenescŭ» în manuscrisulŭ lui Maximŭ, traduce: «Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας = pentru bună-tatea şi răutatea vieţii»; adecă, face o traducere liberă în loculŭ unei traduceri mai apropiate de textŭ, ca bună oră: «pentru fapta «bună şi cea rea.» La cap. 15 Maximŭ scrie: «Περὶ διδασχῆς καὶ λόγων καὶ ὁμιλίας» = «Pentru învăţătură şi pentru cuvinte» în locŭ de: «pentru învăţătură, cuvinte şi vorbire.» Titlulŭ capit. 18 «Περὶ ἐδοτιχίας καὶ δυστοχίας = Pentru norocire şi nenorocire» Atanasie îlŭ traduce «Pentru întâmplarea bună şi pentru întâmplarea rea»; adecă, a căutatŭ să se apropie de înţelesulŭ literalŭ alŭ vorbelorŭ, şi nu s'a gânditŭ la termenii proprii. La capit. 20 Maximŭ dice: «Περὶ σιωπῆς καὶ ἀπορρήτου = pentru tăcere şi celŭ nedumeritŭ,» iar Atanasie traduce: «Pentru tăcéría şi pentru céle ascunse.»

Din aceeaşi comparare facută texturilorŭ se mai vede, că pe timpulŭ lui Atanasie limba românească nu dispunea de toţi terminii trebuincioşi. La capit. 28 «Περὶ λύπης καὶ ἀθυρίας = pentru scârbă şi întristare» Atanasie traduce «şi tristul». La capit. 35 «Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους = pentru adevărŭ şi minciună» colaboratorulŭ lui Atanasie traduce «pentru adevărînţă». Cu titlulŭ cap. 48 «Περὶ προνοίας = traducătorulŭ românŭ este numai literalŭ când traduce «pentru cugetare» şi nu adaogă celŭ puţinŭ şi «cea dumnezească». E prea adevăratŭ, că acesta este unŭ terminŭ teologicŭ, care de sigurŭ că atunci lipsia din limbă, şi care însemnéză «provedinţa divină,» după cum se adevereşte chiar din materiile acestui capitulŭ, şi traducătorulŭ românŭ nu i-a datŭ celŭ puţinŭ o tradu-

cere analitică, ca îngrijirea, cugetarea dumnezească, etc. Asemenea traduce greșitū pe «ταπεινοφροσύνη» din capit. 49, când ȓice: «smereniia înțeleptă» în locū de «înțelepciunea smerită»; iar pe «μνήμη» = aducere aminte» din cap. 52 îlū traduce «pentru pomenire.»

Amū vȓdutū până aici cum a sciutū popa Atanasie și cu colaboratorulū sȓu să traducă în Albina titlurile cȓrȓei lui Maximū, de acum să vedemū ce aū făcutū traducȓtorii în însuși traducerea texturilorū lui Maximū. Luândū la întȓmplare din Maximū capit. 17 «Περὶ παιδείας καὶ φιλοσοφίας, pe care Atanasie îlū traduce «pentru dȓscȓliia» în locū de «pentru învăȓatură,» îlū vedemū mai întâi avȓndū unū respectū deosebitū pentru texturile sfintei Evanghelii și chiar o fricȓ de a nu greși. Așa la textulū: «Ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν καὶ ἐδίδασκε τοὺς ᾠλοὺς» Atanasie traduce: «Sȓ sui Isusū în besericȓ și învăȓȓ noroadele,» dar dupȓ «besericȓ» adaugȓ în parentese «în ierȓ». Mai multū: Dascȓlulū Atanasie, se vede și din studiulū comparativū alū acestui capitulū, cȓ cunoscea bine limba elenȓ, sciea înȓelesulū fie-cȓrei vorbe simple sau compuse, nu cunoscea însă terminologia. Maximū într'unū citatū alū lui Aristotelū se exprimȓ: «καὶ τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον εὐδαίμονα προσαγορευτέον ἐστίν» = «și pre unū omū ca acesta se cade sȓ-lū numimū bunȓ avuȓie» ȓice Atanasie în locū de «fericitū». Mai josū Maximū dupȓ Democritū ȓice: «Ἴδὼν πλούσιον ἀπέδευτον, ἔφη, ἰδοὺ καὶ τὸ χρυσοῦν ἀνδράποδον, iar Atanasie, punȓndū aceste cuvinte în gura lui Socratū, traduce: «Socratū, vȓȓȓndū pre unū bogatū neinvȓȓtatū, ȓise, iatȓ piciorulū celū de aurū» în locū de sclavulū celū de aurū, sau mai precisū sclavulū aurului(1). Și în numerale dascȓlulū Atanasie se încurcȓ, neînȓelegȓndū valȓrea numȓrului μύριον = ȓece miȓ, sau mulȓime nenumȓratȓ. Așa loculū din Ieron, care la Maximū este scrisū astū-felū: «ὅς μυριάχως πλείονας, ἢ μυρίους τρέφειν» = «care de ȓece miȓ de orȓ mai mulȓi decȓt ȓece miȓ hrȓ-

(1) Atanasie aici nu traduce nici literarū; cȓci atuncȓ trebuia sȓ se exprime «piciorulū «celū bȓrbȓtescū de aurū,» și în asemenea casū greculū, iar nu romȓnulū, putea sȓ înȓelȓȓ unū omū, care trȓesce, nu cu mintea, ca unū omū liberū, ci cu piciorile, cu alergȓrea, ca unū sclavū, și acȓstȓ alergȓre o fȓcea sclavulū pentru aurū.

nesce» Atanasie îl traduce : «carele are mai mulţi de o mie şi-i hrăneşte.»

Să trecem de acum la unŭ altŭ capitolŭ, pentru ca să vedemŭ câtă sciinţă de grecescă şi de românescă a avutŭ şi colaboratorul lui Atanasie din Albina. Şi aici, deschidëndŭ totŭ la întemplantare Albina lui Maximŭ, amŭ datŭ peste cap. 41 «Περὶ γήρους καὶ νεότητος» = «pentru bătrâneţe şi pentru tinerete.» Colaboratorul lui Atanasie la partea III a Albinei traduce vorba : φλω (ο) σπουδαίω = cetaşulŭ nevoitorŭ» şi putea forŭte bine să lase numai pe «nevoitorŭ,» sau să pună pe «stărutorŭ,» şi atunci să traducă : «Dulce iaste pre-cum cu cetaşul nevoitorŭ aşa şi cu cuvântul bun a îmbătrâni.» In versetulŭ următorŭ traducătorulŭ se încurcă in înŭtelesulŭ textului luatŭ din Favorinŭ, şi iacă versetulŭ in originalŭ cu traducerea lui după Albina : «Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος, τῆς ἡλικίας, ἔφη, τὸ μὲν ἀκμάζον ἔαρ εἶναι· θέρους δὲ καὶ ψθινόπωρον τὸ μετὰ τὴν ἀκμήν· χειμῶνα δὲ τὸ γήρας» = «Eratosten kirianinul (sic) creştereŭ îi ŭice, adecă «cea crescută primăvară a fi, iar pre secerătură toamna, carea e după «creştere, iar pre iarnă o numi bătrâneţe»; şi tôte aceste pentru o traducere ca cea următoare : «Eratosten chirineulŭ ŭicea, că creşterea vîrsteŭ este o primăvară, vara şi tómnă, aceea ce urméză după creşcere (bărbăŭtia), iar iarna este bătrâneŭtea.» Fiindŭ vorba despre unŭ bētrânŭ, care își vāpsia barba, şi căruia Alexandru îi recomanda să-şi vopsescă genunchele, traducătorulŭ Albinei pune vorba «a muia» in locŭ de «a vāpsi», şi acēsta pentru noi ceşŭti de astăŭđi întunecă înŭtelesulŭ. In versetulŭ următorŭ textulŭ lui Maximŭ in comparaŭie cu alŭ Albinei sună : «Ὀργίας ἐρωτηθεὶς ποία διαίτη χρώμενος εἰς μακρὸν γήρας ἦλθες; οὐδὲν οὐδέποτε, ἔφη, πρὸς ἡδονήν, οὔτε φαγὼν, οὔτε δράσας» = «Gorghie fiind întreat, ce bucate priimind ai venit «in lungimea bătrâneŭtelor, ŭise, nimica, nici odinioară inŭtru dul-ciaŭŭă nici am māncat, nici am bāut.» Şi aceste in locŭ de traducerea, care se apropia de textŭ : «Orgias întreatŭ : ce dietă întrebuiŭfāndŭ, ai ajunsŭ la adānci bētrāneŭte? A ŭisŭ : nimicŭ, nici odată, nici māncāndŭ, nici lucrāndŭ, (n'am făcutŭ) pentru plăcere». In genere, colaboratorulŭ lui Atanasie este multŭ mai mār-

ginită în cunoșcerea limbei elene. Lui Atanasie îi lipsia cunoștința terminilor, lucru ce se explica și cu starea culturală a limbei românești dela finele secolului XVII; acestuia însă îi lipsesce și cunoșcerea înțelesului vorbelor.

Cărțile I și II a Albinei sunt lucrute de Mitrofanu Episcopulu de Huși, după o *Pcelă* sau *Melisă* a unui monahă Antonie, despre care noi nu avem nici o scire, și de aceea nici nu ne-am putut întinde prea multă asupra acestor două cărți. Cartea III însă este cea mai bine cunoscută de noi, și acesta pentru un manuscris al lui Maximă, pôte chiar acela, de pe care a lucratu Albina la finele secolului XVII dascălulu Atanasie cu colaboratorulu său. În toate cărțile Albinei se vede o unitate de plan, și cei doi colaboratori sunt, e foarte probabil, sub conducerea lui Mitrofanu, care a regulat, ca Albina românească să fie culésă din două Albine străine, a lui Antonie și a lui Maximă, cari sunt și ele culese din deosebiți autori bisericesci și profani. Dicem, că Albina noastră este culésă de pre cele două Albine străine, și culegerea ei s'a făcutu de către autorii români în modu eclectic, asemănatu trebuințelor din timpurile lor. Așa că, în genere vorbindu, Albina este o producțiune literară din a doua jumătate a secolului XVII, datorată planulu lui Mitrofanu, Episcopulu de Huși, și scrisă de popa Atanasie, dascălu moldovenescu, și de un alu treilea colaborator, până acum necunoscutu.

6. *Sórta posterióră a Albinei.*

Manuscrisulu Albinei este găsitu de noi în vara anulu 1889, cu ocasiunea visitei noastre canonice, făcută în județele Vâlcea, Gorjă și Doljă. Elu, împreună cu lexiconulu slavo-română totu din secolulu XVII alu Ieromonahulu Mardarie, pe care acum l'am pus sub tipar, făcea parte din biblioteca de casă a preotulu Ștefanu Murgășanu, din parochia Murgășu-Gaia-de-jos, județulu Doljă, plasa Amaradia (1). Aceste manuscrise ne-au fostu încredințate de

(1) *Ghenadie alu Rîmniculu*, O vizită canonică, 1889, pag. 89—92.

către preotŃ, după ce l'am asiguratŃ, că ele vorŃ fi publicate Ńi puse de noi la dispoziŃiunea ómenilorŃ de sciinŃă. MergêndŃ în sus pe treptele timpuluiŃ, descoperimŃ în manuscrisulŃ nostru nota următóre, care ne arată sórta lui dela 1881, precum Ńi mai multe amênunte, ce-lŃ privescŃ. Pe fóia 271 a manuscrisuluiŃ preotulŃ ŞtefanŃ Murgăşanu a scrisŃ: «1881, Decembre 30, Murgăşiu. «Acé-
«stă carte, ce se chŃamă Albina oste cumpêrată de moşulŃ meu
«Popa Matei cu lei noi No. 9 (1) la létulŃ celŃ mare dela Adam
«7320 (2) facŃ anŃ până acum 90. AmŃ cetitŃ Ńi eŃ subsemnatulŃ
«preotŃ, nepotŃ alŃ reposatuluiŃ pope(i) Matei în acéstă carte, fiind
«eŃ alŃ 4-lea neamŃ alŃ preoŃieiŃ nóstre dela moşulŃ nostru Ńi spre
«Ńinere de minte amŃ însemnatŃ aici. PreotŃ ŞtefanŃ Murgăşanu.»
Pe cârpitura foieiŃ 6, fiind ruptă, staŃ scrise de o mână nu prea caligrafică de patru orŃ cuvintele: «acéstă sfintă Ńi dumnezeiască
«carte ce se chiamă Albină pentru învêŃătură», iar sub acestea unŃ
caligrafŃ alŃ întăeiŃ jumêtăŃi a secululuiŃ curgêtorŃ scrie: «Şi am
«scrisŃ eŃ ŞtefanŃ Stamatie Murgăş la létulŃ dela Hs. 1842, Sep-
«tembre 25. Ştefan Stamatie Murgăş.» ManuscrisulŃ se află în
MurgăşŃ Ńi mai nainte de data de mai sus; căci iacă ce scrie
la 1821 unŃ popă Matei pe fóia 244, póte chiar buniculŃ preo-
tuluiŃ ŞtefanŃ Murgăşanu: «AcŃastă sfântă carte, ce se chiamă Albin
«am cumpărat eu popa MaŃtei ot Murgăş cu tl. 9 adecă noo din
«Bucuresci. 1821.» ApoiŃ mai sus pe colŃulŃ aceleiaşŃ foiŃ a adausŃ:
«CeluŃ mai sus numitŃ popa Nicola ot Mitropolie.» Albina este dusă la
MurgăşŃ cu multŃ înaintea anuluiŃ 1821 Ńi vŃndêtorulŃ ei o trimite
la MurgăşŃ în anulŃ 1769; iar cumpêrătorulŃ ñice, că este cumpê-
rată Ńi dusă la MurgăşŃ în anulŃ 1792. VŃndêtorulŃ pe fóia 2-a scrie:
«AcŃastă sfântă Ńi dumnezeiască carte anume Albin am vândut' o eu
«dila Mitropolie ot BucuresŃi eu popa Nicola popi luiŃ Matei dela
«Murgăş (in tl. 9). La anulŃ dela zidirea lumiiŃ 7277 Noem. 9.» (3)

(1) Nu cu 9 lei noi s'a cumpêratŃ Albina de către Popa Matei, ci cu 9 talere. Despre acéstă mai jos.

(2) AnulŃ acesta, formulatŃ de către preotulŃ ŞtefanŃ, este greşitŃ. Şi despre acéstă mai jos.

(3) AnulŃ este scrisŃ greşitŃ; căci se reprezintă *ꝛꝛwꝛ*; adecă *w*=optŃ sute, in locŃ de 0=70.

(1769). Iar pe foile 277—279 stă scrisă chiar cu mâna lui popa Matei: «aciastă sfântă și dumnezeiască carte — ce să chiam albină «am cumpăratu eu popa Matei — am cumpărat dela București lét «7300 talari 9 — și cine să va scula, ca să o înstrăineze să fie și «elū bisericei înstrăinatū.» După acestea noi vedemū, că manuscrisulū nostru a fostū până la 1792 proprietate a Mitropoliei Ungro-Vlahiei, saū a lui popa Nicolai, luatū totū de prin biblioteca Mitropoliei; dela acéstă dată, după cum calculéză și preotulū Ștefanū la 1881, ajunge proprietatea preotului Matei Murgășanu, care trăia la 1811, când s'a construitū biserica de astăzi din Murgășu (1), și care preotū l'a transmisū successorulū său preotului Ștefanū Murgășanu; în sfirșitū în anulū încetatū 1889 a intratū în posesiunea noastră, iar noi îlū aducemū Academiei Române însoțitū de acéstă descriere.

7. *Materiile Albinei românesci.*

Pentru completarea cunoscințelorū noastre despre manuscrisulū ce ne ocupă, adăugămū aici și titlurile materiilorū cuprinse de Albina, cari în manuscrisū se numescū scări. Ele sunt trei la numărū, după numărulū cărțilorū Albinei, și ocupă cele cinci foi prime ale manuscrisulū, avēndū cuprinderea următoare :

«Scara întru cartea cea dentăi a pcelii carea e dela Antonie călugărul după orânduiala cuvintelor carele-s întru dānsa:

«Pentru credința și pentru bună cinstea, ce ȳaste cătră Dumnezeu	<i>Cuvânt.</i>	1	<i>List.</i>
«Pentru ceia-ce a călcat credința cea bună	»	2	»
«Pentru dragoste și pentru frică	»	3	»
«Pentru ceia ce nu să tem de Dumnezeu.	»	4	»
«Pentru nădējdea cătră Dumnezeu.	»	5	»
«Pentru ceia-ce să nădājduescū spre oameni și spre avuții	»	6	»
«Pentru bunătate.	»	7	»
«Pentru înțelepciune	»	8	»

(1) O vizită canonică, pag. 89—92.

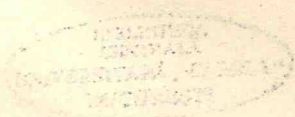
«Pentru cei fără de minte	<i>Cuvânt</i>	9	<i>List.</i>
«Pentru sfat și în ce chip se cade a face toate sfat	»	10	»
«Pentru fără de sfat și pentru zăbava sfatului.	»	11	»
«Pentru bogăția și tăria	»	12	»
«Pentru dreptate.	»	13	»
«Pentru curăția și pentru mintea întregă	»	14	»
«Pentru curvie și pentru pră curvie	»	15	»
«Pentru nedireptate.	»	16	»
«Pentru pocăință (1).	»	17	»
«Pentru ceia-ce să schimbă numai decât	»	18	»
«Pentru ceia-ce nu vor să să întoarcă la pocanie.	»	19	»
«Pentru județul cea ce va să fie	»	20	»
«Pentru adevărul	»	21	»
«Pentru minciuni și pentru cleвете.	»	22	»
«Pentru frați și pentru ne iubirea fraților	»	23	»
«Pentru priăteni și pentru iubirea priătenilor	»	24	»
«Pentru priătenii rēi	»	25	»
«Pentru dragoste.	»	26	»
«Pentru milostenie	»	27	»
«Pentru cei scumpi.	»	28	»
«Pentru facerea de bine.	»	29	»
«Pentru neagonisire	»	30	»
«Pentru bogăție, și pentru bogății, ceia-ce petrecă viața loră bine	»	31	»
«Pentru bogății ceia-ce petrecă rău	»	32	»
«Pentru bogăți și pentru méseri	»	33	»
«Pentru iubirea de argintă	»	34	»
«Pentru apucătorii cu nedireptate	»	35	»
«Pentru ajunsul său destululă	»	36	»
«Pentru bunăitate	»	37	»
«Pentru postă	»	38	»
«Pentru neținere.	»	39	»
«Pentru curvie.	»	40	»
«Pentru beție	»	41	»
«Pentru somnă	»	42	»
«Pentru visură.	»	43	»

(1) Titlurile dela 14—17 nu se potă ceti în manuscrisă din cauza unei mazăgăleli posterioare cu cernelă. Noi le-amă scrisă aici după textă.

«Pentru credință	<i>Cuvânt.</i> 44	<i>List.</i>
«Pentru socotire	» 45	»
«Pentru rugă	» 46	»
«Pentru lucrare	» 47	»
«Pentru învățătură și vorbă	» 48	»
«Pentru învățătură	» 49	»
«Pentru învățătură și iubire de înțelepciune	» 50	»
«Pentru laudă	» 51	»
«Pentru îmbunare	» 52	»
«Pentru defăimare	» 53	»
«Pentru aducere aminte	» 54	»
«Pentru suflet	» 55	»
«Pentru vraci (doftori)	» 56	»
«Pentru cei neputincioși	» 57	»
«Pentru moarte	» 58	»
«Pentru cunoștința sângur	» 59	»
«Pentru cunoscerea sine (cunoșcere de sine)	» 60	»
«Pentru bunătate	» 61	»
«Pentru mărire	» 62	»
«Pentru zavistie	» 63	»
«Pentru răs	» 64	»
«Pentru oamenii cei vorovitori pentru gânduri	» 65	»
«Pentru lucrurile cele de voe și cele de nevoe	» 66	»
«Pentru frică	» 67	»
«Pentru lege	» 68	»
«Pentru cum să cade a cinsti pre cei buni și a munci pre cei răi	» 69	»
«In ce chip	» 70	»
«Pentru bună întâmplare și pentru întâmplarea cea rea	» 71	»
«Pentru strimtura vieții	» 72	»
«Pentru grija și pentru scărba	» 73	»
«Pentru tăcerea și pentru lucruri neștiute	» 74	»
«Pentru cea cu cuvinte multe (și pentru cea cu cu- vinte zăbavnice, și pentru cea-ce scot	» 75	»
«Pentru cea ce-și feresc gura, și limba sa (și pentru negrăirea cu mânie)	» 76	»

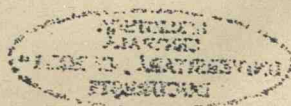
Sfârșitul scării cei dentăi a cărții ce să chiamă *Albină*.

(1) Cuvintele din parentese lipsesc din scară, dar sunt luate din textul manuscrisului.

Scara la a doao carte a lui Antonie monahă, a cărăii ce se chiamă Albină.

«Pentru împăratulă bună şi dreptă.	Cuvănt.	1	List
«Pentru împăratulă nu foarte minunată.	»	2	»
«Pentru Episcopii buni şi cari feresă poruncile lui Dum- nezeu.	»	3	»
«Pentru Episcopii răi, cari nu feresă poruncile lui Dum- nezeu.	»	4	»
«Pentru boiarii buni.	»	5	»
«Pentru boiarii răi.	»	6	»
«Pentru judecătorii ceia-ce nu iau măzdă şi judecă direptă	»	7	»
«Pentru judecătorii ceia-ce nu iau măzdă şi judecă strămbă	»	8	»
«Pentru părinăii buni şi li se cade ca să aibă grije pen- tru mântuirea coconiloră săi.	»	9	»
«Pentru părinăii ceia-ce nu-şi poartă grije pentru hrana coconiloră săi	»	10	»
«Pentru feciorii ceia-ce ascultă de părinăii săi	»	11	»
«Pentru feciorii cari nu să plécă părinăiloră săi	»	12	»
«Pentru feciorulă înăeleptă şi cu minte	»	13	»
«Pentru feciorulă nebuă şi fără de învăătură	»	14	»
«Pentru fata înăeleptă şi frumoasă	»	15	»
«Pentru bezcesnica şi grozava	»	16	»
«Pentru bătrăniă cari să înfrumăşetază cu minte şi cu lucruri bune.	»	17	»
«Pentru bătrăniă cari petrecă înăru nebuă	»	18	»
«Pentru tinerii cari săănt înfrumăşetaăi cu învăătură şi cu minte	»	19	»
«Pentru tinerii ceia-ce petrecă înăru neştiinăă şi în nebuă.	»	20	»
«Pentru stăpăniă buni.	»	21	»
«Pentru stăpăniă răi	»	22	»
«Pentru robii buni.	»	23	»
«Pentru robii răi.	»	24	»
«Pentru înăprumăătorii buni	»	25	»
«Pentru înăprumăătorii răi	»	26	»
«Pentru ceia-ce iau înăprumăăă li săă cade a mulăemă	»	27	»
«Pentru ceia-ce iau înăprumăăă şi nu mulăemesăă.	»	28	»
«Pentru domni buni, şi pentru slugi bune	»	29	»

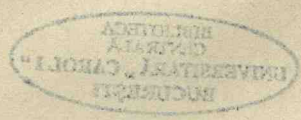

«Pentru domni răi	<i>Cuvânt.</i>	30	<i>List.</i>
«Pentru bărbații cei buni	»	31	»
«Pentru bărbați răi și vicleni	»	32	»
«Pentru mușarea bună și cu minte	»	33	»
«Pentru mueri réle și curve	»	34	»
«Pentru adunarea bărbaților celor buni	»	35	»
«Pentru strănsorea bărbaților celor răi	»	36	»
«Pentru ceia-ce cinstescă oamenii cei buni și sfinți	»	37	»
«Pentru ceia-ce ocărăscă oamenii cei buni	»	38	»
«Pentru urărea vicșugului	»	39	»
«Pentru ceia-ce să bucură de răutate	»	40	»
«Pentru cetățenii buni	»	41	»
«Pentru cetățenii răi (1)	»	42	»
«Pentru călugări buni și pentru egumeni buni	»	43	»
«Pentru călugării ceia-ce să schimbă den călugărie și alergă iarăși cătră lucruri réle	»	44	»
«Pentru ceia ce sănt iubitori de lucru și nevoitori precum să cade călugărului a să osteni, că multă folosă dobândescă acea	»	45	»
«Pentru cei léneși, și pentru ceia ce nu iubescă lucrul, și-să nepurtători de grije și măhniți	»	46	»
«Pentru omul cu inimă simțitoare	»	47	»
«Pentru ceia-ce n'au simțirea inimii	»	48	»
«Pentru numele bun și cu lucruri bune	»	49	»
«Pentru nume viclenă, și ne avândă lucruri bune	»	50	»
«Pentru cumpene, și pentru cantare, și pentru măsurî	»	51	»
«Pentru cumpene, și pentru măsurî dirépte	»	52	»
«Pentru urgie, și pentru mânia	»	53	»
«Pentru nerăutate, și pentru aducerea aminte de rău	»	54	»
«Pentru cel de aproape, și pentru vădirea lui, și în ce chipă să cade a purta greutățile priătenului, și a avé dra- goste cătră el	»	55	»
«Pentru ceia ce nu iartă, și țină pizmă întru inimile lor	»	56	»
«Pentru cei mulțemitori și cu bună înțelegere	»	57	»
«Pentru cei mulțemitori și neînțelegători	»	58	»
«Pentru cei sfénici și pentru sfat, și pentru cei ce priimescă vedire, cade-să a ști a căroră sfătnică (2)	»	59	»

(1) De aici până la cuvântul 93 titlurile sunt scrise din text, lipsind o fóie din scară.

(2) În loc de materii la acestă capitulă este scrisă nota următoare: «Aicea nu ajunge cuvântul 59, ce iaste scrisă.»

«Pentru cei-ce nu priimescŗ sfatulŗ ŗi vŗdirea	<i>Cucŗnt.</i> 60	<i>List.</i>
«Pentru buna ruŗinare	» 61	»
«Pentru réoa ruŗinare	» 62	»
«Pentru cei-ce iubescŗ jurŗmŗnturile ŗi cum nu sŗ cade a priimi ŗntru deŗertŗ jurŗmŗntulŗ, saŗ ŗntru totŗ a sŗ lepŗda.	» 63	»
«Pentru cei-ce sŗ jurŗ multŗ ŗi pentru cei ce cŗrcŗ ju- rŗmŗntulŗ	» 64	»
«Pentru buna rŗvnire ŗi pentru ŗndrŗgirea celorŗ bune.	» 65	»
«Pentru rŗvnirea ŗi ŗndrŗgirea celorŗ réle	» 66	»
«Pentru dragoste ŗi pentru pace ŗi pentru ŗnunire, ŗi pen- tru facerile de pace	» 67	»
«Pentru neiubire ŗi pentru vrajbŗ, ŗi pentru cei ce strŗngŗ vrajbe	» 68	»
«Pentru cei ce clevetescŗ ŗi pentru dosadŗ	» 69	»
«Pentru bolirea limbii	» 70	»
«Pentru cuvinte ŗnponciŗate ŗi pentru ŗndrŗznire	» 71	»
«Pentru celŗ ŗndrŗznetŗ ŗi fŗr de ruŗine, ŗi mŗniosŗ, ŗi ŗute, ŗi cumplitŗ.	» 72	»
«Pentru cei smeriŗi ŗi ŗnŗelepŗi ŗi pentru cei méseri cu, duhulŗ	» 73	»
«Pentru cei mŗndri ŗi trufaŗi ŗi pentru cei ŗngŗmfaŗi, ŗi cu mŗrire deŗartŗ.	» 74	»
«Pentru celŗ ce sŗ iubéŗte sŗngurŗ pre sine	» 75	»
«Pentru multa ispitire ŗi neispitire, ŗi de liniŗte, ŗi cŗ a tŗcierea, a lui Dumnezeu ŗnŗelégere solŗŗŗte	» 76	»
«Pentru adunarea lucrurilorŗ ŗi pentru gŗlciŗvŗ.	» 77	»
«Pentru ŗndrŗznire ŗi pentru ce e a vŗdi	» 78	»
«Pentru bunŗ naŗtere ŗi pentru rea naŗtere.	» 79	»
«Pentru obiciaiŗ ŗi pentru nŗravŗ.	» 80	»
«Pentru slobozire	» 81	»
«Pentru cunoŗŗinŗ.	» 82	»
«Pentru bunŗtate	» 83	»
«Pentru blŗndéŗe ŗi pentru buna umilinŗ.	» 84	»
«Pentru nŗravulŗ celŗ prostŗ ŗi neŗnrŗutŗtatŗ	» 85	»
«Pentru celŗ meŗterŗugitorŗ, ŗi ŗnŗelŗtorŗ, ŗi rŗvnitorŗ nŗravŗ	» 86	»
«Pentru cei ce au inimŗ curatŗ, ŗi gŗnduri ŗi ŗtiinŗ curatŗ	» 87	»
«Pentru cei cu inimi vieléne ŗi cu fire rea	» 88	»
«Pentru blŗndéŗe ŗi pentru ŗndelungŗ rŗbdare	» 89	»
«Pentru cei ce nu rabdŗ, ŗi pentru cei slabi cu firea	» 90	»

«Pentru viața cinstită, și pentru ascultare.	<i>Cuvânt.</i> 91	<i>List.</i>
«Pentru viață cu prihană, și pentru cei neascultători, și neplecați, și pentru cei ce au obiceiuri și năravuri necuvioase	» 92	»
«Pentru buna răsplătire, și pentru cei ce lăcuiesc întru bunătați, întru fericirea cea desăvârșită.	» 93	»
«Pentru răsplătirea acelor ce lăcuiesc întru răutate și fără de lege, că totdeauna și fără de sfârșit le iese lor munca.	» 94	»
«Pentru lepădarea lumii, și pentru postnicie	» 95	»
«Pentru nastoiațeli (= superioră)	» 96	»
«Pentru cei ce răpștesc întru mâncare, și de multe feluri de mese	» 97	»
«Pentru ca să nu te smintești, nici să osândești pre cine-va.	» 98	»
«Pentru cei negrijitori și pentru cei leneși, și că de ne vom trezvi, nemica diavolului nu va pute să ne păcosească	» 99	»
«Pentru priciaștenie dumnezeestilor ale lui Hs taîni	» 100	»

Sfârșitul scării a cărții adoao, ce să chiamă Albină.

Scara la a treia carte a părintelui Maximă filosofului, a cărții ce să chiamă Albină.

«Pentru bunătatea și răutatea vieții	<i>Cuvânt.</i> 1	<i>List.</i>
«Pentru mintea și voia sau sfatul	» 2	»
«Pentru curăția și mintea întregă	» 3	»
«Pentru vitejia și tăria sufletescă	» 4	»
«Pentru direptate	» 5	»
«Pentru priiațeni și iubirea frăției	» 6	»
«Pentru milostenie	» 7	»
«Pentru facerea binelui și darul	» 8	»
«Pentru începătorie și stăpănie	» 9	»
«Pentru ocară și mozavirie	» 10	»
«Pentru răsfățarea	» 11	»
«Pentru bogăția și sărăcia și iubirea argintului	» 12	»
«Pentru îndestularea	» 13	»
«Pentru rugăciunea	» 14	»
«Pentru învățatură și pentru cuvinte	» 15	»
«Pentru certarea	» 16	»
«Pentru dascălia și filosofia	» 17	»
«Pentru întâmplarea bună și rea	» 18	»

«Pentru urgiia și mânia	<i>Cuvânt</i>	19	<i>List.</i>
«Pentru tăcerea și pentru céle ascunse	»	20	»
«Pentru multa cercetare și liniște	»	21	»
«Pentru lăcomiia averii	»	22	»
«Pentru cinstea părinților și iubirea coconilor	»	23	»
«Pentru frica	»	24	»
«Pentru ceia ce să schimbă curându și pentru pocaanie	»	25	»
«Pentru păcatul și mărturisirea	»	26	»
«Pentru nepostirea și nesațiul	»	27	»
«Pentru scârba și tristul	»	28	»
«Pentru somnul	»	29	»
«Pentru bețiia	»	30	»
«Pentru îndrăznirea și pentru vădire	»	31	»
«Pentru iubirea ostenélei	»	32	»
«Pentru jurământul	»	33	»
«Pentru mărirea deșartă	»	34	»
«Pentru adeverință și minciună	»	35	»
«Pentru moarte	»	36	»
«Pentru pace și războaie	»	37	»
«Pentru nădėje	»	38	»
«Pentru mueri	»	39	»
«Pentru cuvântul înprotiva iprocii	»	40	»
«Pentru bătrânețe și tineréțe	»	41	»
«Pentru blândéțe și îndelungă răbdare	»	42	»
«Pentru laude	»	43	»
«Pentru podoabă	»	44	»
«Pentru judecata care va să fie	»	45	»
«Pentru mărire	»	46	»
«Pentru holirea limbii (ruptu în scară)	»	47	»
«Pentru cugetare (ruptu în scară)	»	48	»
«Pentru smereniia înțelptă	»	49	»
«Pentru vraci	»	50	»
«Pentru credință	»	51	»
«Pentru pomenire	»	52	»
«Pentru sufletu	»	53	»
«Pentru zavistie	»	54	»
«Pentru céia ce e de voie, și céia ce e de nevoie	»	55	»
«Pentru ce e a să cunoaște pre sine	»	56	»
«Pentru bunătate	»	57	»
«Pentru lége	»	58	»

«Pentru cuvântător, și pentru gându	<i>Cuvânt.</i> 59	<i>List.</i>
«Pentru nebunie	» 60	»
«Pentru curvie	» 61	»
«Pentru obicîiașu și pentru năravu	» 62	»
«Pentru nēmũ bunũ și pentru nēmũ rău (1)	» 63	»
«Pentru răsũ (după scarã)	» 64	»
«Pentru somnũ (ibidem)	» 65	»
«Pentru nerăutate și pomenirea de răutate (ibid.)	» 66	»
«Pentru a vieții înpuținare	» 67	»
«Pentru că să cade mai vartosũ a cinsti bunătatea, și răutatea a o munci (ibid.)	» 68	»
Că este ușorã rēutatea și greũ de umblatũ virtutea (din manuscrisulũ grecũ)	» 69	»
«Despre iubirea de sine (ibid.)	» 70	»
«Că nu totũ-d'a-una multulũ este celũ mai bunũ (2)	» 71	»

8. Modulũ desfășurării materiilor, cu specimene de limbã și de direcțiune teologicã.

Pentru ca să se pótã cunósce mai bine starea de formațiune a limbei românesce de pre timpulũ lui Mitrofanũ și alũ colaboratorilor lui la Albina; și de altã parte, pentru ca să se vadã și direcțiunea sciințificã a teologiei sub influența cãreia s'a lucratũ Albina; noi dãmũ aici câte unũ capitolũ din fie-care carte a ei, lãsându pre autorĩ sã vorbescã în tótã libertatea lorũ și reproducendũ cu fidelitate particularitãțile limbistice. Începemũ cu capitolulũ 53 din cartea întâia, care este lucratã de Mitrofanũ, Episcopulũ de Huși, și din acestũ capitolũ noi vomũ puté vedé șcõla teologicã, din care făcea parte Episcopulũ Mitrofanũ, și de altã parte, dacã este adevěratũ, cã Mitrofanũ a fostũ unulũ din învેțăceii Academiei vasiliane dela Tresfetitele din Iași (3), atunci vomũ cunósce mai de aprópe și direc-

(1) Dela acestũ cuvintũ saũ capitolũ foile din textũ lipsescũ, fiindũ rupte, și noi suntemũ nevoiți a da materiile manuscrisului dupã scarã numai, și unde vorũ lipsi și din scarã, sã le luãmũ dupã originalulũ grecũ.

(2) Materiile dela capitolulũ 63—71 se potũ restabili la trebuiță dupã manuscrisulũ grecũ, dar și din acesta lipsesc sfirșitulũ capitolului 71.

(3) V. A. Urechiiã, Schițe de istoria literaturēi române, 1885, pag. 174.

tiunea sciinţifică, după care se desfăşurau sciinţele teologice în acestu institutu de cultură înaltă, menitu a întroduce lumina în întregu imperiulu otomanu de pe atunci, precum chiar şi în părţile meridionale ale Rusiei.

«Pentru defăimare şi pentru cleвете. Cuvântu 53 (1).

«Fericiţi santeţi când vă voru batjocori şi vă voru goni, şi vă voru dice totu graiulu rău. (Math. 5).

«Fiindu ocărăţi binecuvântăm, şi huliţi răbdăm. (I, Corinth. 4).

«Rostulu dreptulu acopere vrăjba, iar cela ce scoate dosădirea mai fără de minte iaste. (Pritce = Pilde 10).

«Bărbatulu păcătosu va turbura priiateni, şi pre mijloculu celoru înpăcaşi va băga vrăjba şi cleвете. (Sirah).

«Mai nainte de întrebare să nu urgiseşti, mai nainte să înţelegi, decia să cerţi.

«Nu numai graiurile deprinseră a rădica scărbe, ce şi nesocotirea asupra vrăjmaşiloru noştri, şi fieş-căruia de ei nălucire. (Vasilie).

«Deprinseră oare-cum în vrémea supărăriloru celoru mari, a créşte slujba aciasta foarte cu nevoe, care pentru înpuţinarea binelui său, în ce chipu ar cunoaşte pre sine, ca cu răutăţile streine întărescu sângurî pre sine (2).

«Mozavirulu odată trei fêţe supără şi face pacoste. Întiî supără pre cela ce-lu mozaviréşte, a dooa face inimă rea celora cătră carii mozaviréşte, a treia sânguru pre sine să face urătu tuturorû.

«A defăima nu iaste lucru mare, ci pre lesne iaste fie-cui cine va vrélar a-şi ţiné limba şi a nu ocără pre nimea, numai oameniloru celoru buni şi cu minte întrégă să cuvine. (Bogoslovu = Teologu = Grigorie.)

«Mai bine iaste a auzi grăindû pre altulu de réu, decât a grăi.

«Defăimarea nu să atinge de toţi oamenii, ce numai de cei vrédnici şi aleşi.

«In ce chipu iaste graiulu celu bunû şi lauda începătură priiteşugului, într'acela chipu şi pără şi graiulu celu rău iaste începătură vrăjbei, şi începătură şi pricină a multe răutăţi. (Zlatoustu = Gură de aurû.)

«De laudă lucru iaste a petréce întru lucruri bune, şi a auđi de toţi ómeniî bine.

«De vréme ce nu voru dobândi ertare, ceia ce priimescu graiure deşarte, dară mozaviriî şi mincinoşii ce răspunsu voru da.

(1) Pentru scurtime acestu capitulu se intituleză în scară: «Pentru defăimare.»

(2) Puţin a înţelesu textulu Ep. Mitrofanu; de aceea puţin este şi înţelesulu, ce ni-lu dá prin acéstă pericopă.

«Iată noi deca auzim unŭ cuvântŭ rău pentru noi, ne facemŭ inima rea, dară pentru ce nu ne părăsimŭ a grăi pre alții drepti de rău:»

«Mulți oameni sânt de ceia ce păcatelorŭ sale să află ascunzătorŭ, iar ale altora muștrători.

«Nu îndemna pre mozavirulŭ cu ascultarea urechilorŭ tale, ca să nu greșești cu elŭ păcatulŭ îndoittŭ. Dupre acéia pre sine vei învăța chinulŭ celui cumplitŭ și pre dănsulŭ iarăși a da îndemnare ca să mozaviréscă și pre alți priiateni. (Maxim.) (1)

«Cela ce priiméște pre lesne părele altora, acela nu să depărtéză de lucrurile părășului, ei întocmai iaste cu dănsulŭ. Că lucrulŭ începăturŭ iubește înpreunare a adaoge păra și celui nevinovatŭ. (Fotie Patriarh.)

«Limba hulitoare iaste vădire gândului celui rău. (Plutarh.)

«Precumŭ cocoșulŭ lui Esopŭ răspunse cătră o pisică care cum ar fi fostŭ bolnavă pentru dragostea lui, alta nu zice, numai ca să aibu cu cine vorbi, pentru alta nu te țiu aicea. Intr'acesta chipŭ și cătră omulŭ cela ce bagă multe feliiuri de cuvinte și întrébă și sapă pentru céle neștiute. Acéstia să cade a grăi, că eu nici cu unŭ lucru nu voŭ fi de smintélă fratelui, deca nici eu voŭ lua aminte clevetnicilorŭ, nici elŭ.

«Pre omulŭ șoptitorŭ și mozavirŭ nici odată să nu-lŭ priiméști. Că nu doară pentru dragostea ta îți spune elŭ ție acéia. Ci precum au descoperitŭ ție taínele altora, așa și graiurile tale va spune cătră alții. (Socrat.)

«A fi clevetitŭ de mulți oameni răi, nici iaste adevératŭ, nici iaste de vătămare. Iar a fi batjocoritŭ numai de unŭ omŭ bunŭ, adevératŭ iaste și de folosŭ. (Moshion).

«Oare carele înțeleptŭ ilŭ muștra și-i grăia. Pentru căci mă grăești de rău, iar elŭ dișe, pentru căci priiméști și tu pre alți grăitori de rău. (Dimonat).

«Unŭ voinicŭ foarte vitézŭ, fu părăttŭ înaintea lui Dimonat căpitanulŭ cum iar fi fostŭ hulitŭ, iar elŭ zise, eu văzŭ lucrurile lui, iar cuvintele lui nu li-am auzitŭ.

«Nimica nu iaste mai dulce și mai de bucurie, ca răbdarea dosadelorŭ dosăditorŭlui. Că de nu vei pristăni celuia ce te dosădește, atunce rămăne elŭ batjocoritŭ. (Filimon.)

«Cela ce ascultă părale numai decât, acela sau iaste singurŭ den fire viclianŭ, sau cu totul are minte copilăréscă. (Menandru.)

«Și acuma sânt mulți de ceia, ce patŭ mai multŭ rău de mozaviri, decât de vrăjmași, și mulți de multe ori priimescŭ inimă rea dintru nepuțința urechilorŭ, decât de meștersŭgurile vrăjmașilorŭ. (Dioghen.)

«Nicăiri nimica nu iaste mai rău decât clevețele, că întimpinând în taína pre celŭ încredințatŭ face ură unui omŭ ce nu i-au făcutŭ nimica. (Cleanshŭ).

(1) Și aici puținŭ și greoiŭ înțelesŭ ne dă Ep. Mitrofanŭ.

«Cela ce cleveteste pe priiatenulŭ sãu, mãcarŭ de ar grãii ŝi dreptŭ, totŭ sã nu sã crezã. (Sext.)

«Îi zise lui oare-cine, iatã priiatenulŭ tãu te mozavireşte în tainã, iar elŭ zise, nu-lŭ vãdi, pentru cãci cã la arãtare va face acẽia. (Archip.)

«Olãcariulŭ celŭ bunŭ, de-i cade ŝi biciulŭ den mãnã, nimica nu socoteste, numai totŭ sileste înainte, ŝi gãndulŭ lui întinde cãtrã sfãrşitulŭ cãii, avãndŭ în picioare nãdejde de biruinã ŝi priiatenuluiŭ nici unŭ rãu nu face, nici întrebã multŭ de acẽia întru cei nevoitori de slujbã. Iar celŭ rãu ŝi nenevoitorŭ ŝi luptãtorŭ înprotivã, lãsãndu-sã pentru sãrguiala nãdejdei, sã întoarce spre meşterşugŭ rãu, ŝi acẽia ţine mai tare decãt toate, ca sã ţie ŝi pre altulŭ cu sine, ŝi împiedecãndu-i slujba, de va ŝi greşii elŭ, ca sã nu-lŭ poatã birui alţii. (Luchian.) (1)

«Dionisie împãratŭ auzi de doi tineri grãindŭ multe hule asupra lui, ŝi pentru neomeniãa lui la o beţie, atunce elŭ chiemã pre amãndoi la cinã, ŝi vãzŭ pre unulŭ dentru ei, decã sã îmbãtã, grãindŭ multe cuvinte scãrnave. Iar pre celalaltŭ bãndŭ foarte cu socotinã ŝi şezãndŭ cu cinste. Decii pre cela l'a slobozitŭ ca pre unŭ beţivŭ dentru firea lui, iar pre celalaltŭ îlŭ omorã ca pre unŭ omŭ cu minte rea, ŝi vrãjmaşŭ împãratuluiŭ den voia lui cea bunã. (Dionisie ţarŭ.)

«Alexandru priimi carte de pãrã asupra doftoruluiŭ sãu, pentru cã i s'au întâmplatŭ într'acẽia vrẽme a bê erbi, ŝi atãta nu vrŭ a crede pre pãrãşulŭ, cãt depreunã ŝi cartea ceti ŝi erbile bãu. (Alexandru.)

«De acelaşi grãescŭ, clevetindŭ unulŭ den slugile lui pre altulŭ, îşi astupa o urẽche cu mãnã, ŝi întrebãndu-lŭ alţii zise, destulŭ cã se spurcã acẽialaltã de mozavirie, încailea cẽialaltã sã rãmãe curatã.

«Cleovulŭ zise, mai tare sã cade a avẽ acolo minte întrẽgã, unde sãnt mai multe mozavirii, ŝi a petrẽce cu témere mai tare decãt de lége. (Cleovulŭ.)

«Celora ce petrecŭ întru lucruri bune, ocarã ŝi batjocura nimic nu le stricã.

Reproducemŭ aici unŭ altŭ capitolŭ din cartea III, lucratŭ de cãtre popa Atanasie, spre a se vedẽ anume modulŭ, cum ŝi acẽstã a doua Albinã îşi îndreptezã sborulŭ spre deosebitele flori, din carĩ facẽndŭ o miere romãnescã, o pune la dispoziţiunea nãstrã, a celorŭ ce o dorimŭ:

«Pentru priiateni ŝi iubirea frãţiei. Cuvãnt 6.

«De aşi vorbi în limbile oamenilorŭ ŝi a ingerilorŭ, iar dragoste nu voiu avẽ, fuu ca arama, careã sunã, sau chimvalulŭ carele cãntã mai jos,

(1) Puţinŭ înţelesŭ ŝi aici ne dã Ep. Mitrofanŭ.

Și de ași împărți toată avuția mea, și de ași da trupulū mieu să-lū arză, iar dragoste să n'aib, nemica nu sânt. (1 Corth. 13.)

«Mai încredințate sânt ranele priiatenului, decât sărutările cele de yoe a vrăjmașului. (Solomon 27.)

«Celū ce gătēște lațū fățarnicū priiatenului său, pre giurū picioarelorū lui ilū înpletēște.

«Bărbatulū ce va să se desparță de priiateni, află pricinī.

«Mai bunū e ospățulū cu verdēte, și să fie cu harū și cu prieteșugū, decât ospēte mari de viței și cu vrajbă.

«Aruncandū cine-va pīatra în pasări le înprăștie, iar dojenindū pe priiateni, va strica priateșugulū (Sirahū. 22.)

«Nu schimba priiatenulū pentru lucru fār dobândă.

«Priiatenulū credinciosū iaste acoperemântū tare, și celū ce află pre dānsulū aflat'au avuție.

«Nu părăsi priiatenulū celū vechiū, că celū proaspătū nu iaste lui asemēnia. (Sirah 9.)

«Priiatenulū credinciosū nu iaste nici o schimbare lui întocma, nici iaste cumpănă bunătății lui.

«Înpreunările cu cei răi sântū păgubitoare, (de vrēme ce acestū obicēiu alū prieteniei iaste să fie pre asămānarea celora ce să înprietenescū) carii ținū pizmă într'adānculū lorū, arată dragoste cu chipū fățarnicū, ca și pietrile cele ascuțite den marginea apei, carele fiindū acoperite cu puțină apă, sânt o răutate necunoscută celorlū ce nu să păzescū. (Bogoslovū.)

«Dela omulū rău nici odată bine nu vei petrēce, că cīarcă să aibă ertăciune pentru rélele ce au făcutū în viața lorū.

«Trupurile să adunā cu loculū, iar sufletele cu duhulū.

«Pune hotarū vrajbei, iar prieteșugulū nu.

«Nimenea să nū gāndescă că voiu zice eu, că să cade să iubimū fiește ce pace, (pentru că știu, că în ce chipū une vrajbe sânt bune) așa și une păci, sânt multū stricătoare: ce pe cea bună și de bine, și carea înpreunăză cu Dumnezeu.

«În ce chipū sufletulū fār de trupū nu să chiamă omū, nici trupulū fār de sufletū, așa nici dragostea cīa cătră Dumnezeu, de nu va avē urmāndū și dragostīa cīa cătră de aproapele lui.

«Nemica nu e întocma unecīunei că unulū iaste înmulțitū într'acesta chipū. Că de vorū fi într'unū sufletū doi, sau zēce, nu ca mai iaste unulū acela, ce careleşū de dānsiī să face înzeciuitū, și vei afla pre cei zēce pre celū unulū și întru unulū pre cei zēce. Că de vorū avē și vrăjmașū celū ce se lovēște cu unulū, ca cānd s'arū lovi cu cei zēce, așa să biruīaște, sărăcēște-să unulū, iar nu iaste în sărăcie. Că partīa cea mai slabă să umbrēște în cea mai

mare, careleşu de dânşii are 20 de mâini şi 20 de ochi, şi atâtea picioare şi zece suflete, că nu lucrăză unulă numai cu ale lui toate, ce şi cu a celorlalţi, iar de voru fi o sută, iarăşi într'acesta chipu voru fi, că acelaşi poate să fie şi în Persia şi la Răm, şi ce nu poate fiinţa, iar dragostia poate. Iar de vei avé o mie sau doao mii de priiateni, socotéşte iar unde covârşescú ale puterii, că aciasta iaste minunată, o mie să să facă unulă. Că mai bine iaste noao să ni să întunece soarele, decât să ne lipsimú de priiateni. Că mulţi de ceia ce vedú soarele sânt întunecú, iar fiind bogăţi de priiateni, nici cum n'arú fi în scărbă, că nemica (adevăratú) nimicú să nu fie mai dulce decât dragostia. Că ce n'arú puté să lucreze priiatenulă celú adevăratú, câtă dulciată n'ar face, cât folosú, câtă întărire: De ai zice întunerece de avuţi, nemica n'ai găsi vrédnicú împotriva priiatenulă celú adevăratú, şi în ce chipu trupurile céle luminate varsă flori în locurile céle de aproape, așa şi priiatenii în ce locuri arú mérge, îşi lasă darú unulă altuia, că mai bine iaste a umblarea întrú întunecú, decât a firea fără priiateni.

«Precum mirodeniile céle frumoase, umplu pre aerulă celú deprejurú cu frumuseţia mirosulă, așa şi omulă bunú unde iaste, foloséşte pre ceii de lângă dinsulă. (Grigorie Nischiu.)

«Dragostia tãmãduéşte mãdulãrile céle ce să aprindú de mãnie. (Evagrie.)

«Trebuie să socotimú priiatenú pre carele iubéşte să ajute, şi să facă folosú pentru folosú, măcarú de n'arú nici puté. (Filosof==Plutarchú.)

«Să bea neştine otravă din păharú de aurú, şi dela priiatenulă fãr de minte să ia sfatú, tot una iaste.

«Vasele sânt mai bune céle noao, iar prieteşugulă iaste mai bunú celú vechi.

«Rodirile céle den pãmãntú numai pe anú rãsarú, iar céle den prieteşugú peste toată vrémea.

«Mulţi alegú priiateni, nu pre ceii mai buni, ci pre ceii mai bogăţi.

«Mulţi pãrãndú-le că sânt priiateni nu sânt, iar mulţi nepãrãndú-le sântú, ce înţeleptulă iaste să cunoască pe fie-te carele.

«Cade-sã a fugi de priiateşugulă celora, a cãrora le iaste firea (*pe margine* dragostea) îndoitã.

«Cãştigã priiateni, nu pe cãţi te vorú pe toţi, ce numai pre ceia ce-sú vrédnicii firii tale. (Socrat.)

«Pre nimea să nu faci priiatenú mainte până nu vei cerceta cum au petrecutú cu priiatenii ceii mai dinainte, cãci să nãdãjdueşti pre elú, că așa va fi şi cu tine, în ce chipú au fostú şi cu ceialalţi.

«Sã te faci priiatenú cu zãbavã, iar dèca te faci socotéşte să te fii de prieteşugú, că într'unú chipú iaste, că a nu avérea nici unú priiatenú, şi iarăşi a schimba mulţi priiateni, tot una iaste.

«Prieteşugulū celū adevăratū, trei lucruri cēre mai tare, fapta cea bună, ca unū lucru bunū, obiceiulū ca unū lucru dulce, și trebuința, ca unū lucru ce nu să poate fără el, că se cade a-lū priimi când îți grăiaște, și a te bucura când îl întimpini, și a-lū ajutora cându-i lipsésește.

«Bunătatea calului o cunoaștemū la războiū, iar a priiatenului încredințatū la nevoie.

«Nu trebuie pe fratele ca pe o pază a cumpenii, să-lū tragemū îndărătū (adecă) înălțându-să să-lū pogorāmū pe dānsulū.

«Cu dulciățā să fii cătră toți, iar cu cei mai buni să te afli, că într'acesta chipū, cu unii nu vei fi urăciosū, iar cu alții te vei face priiatenū.

«Căștigā priiateni pre ceia, cu carii vei să petreci bine, iar nu pe ceia cu carii vei să petreci cu dulciățā.

«Măcarū căți priiateni arū căștiga neștine, cu atâtea ochi privēște cēlia ce iubēște, și cu atâtea auziri aude cēlia ce să cuvine să le auzā, și cu atâtea gânduri gândēște, pentru cēle ce să folosēște. Poți să zici așa și să asemănā întracesta chipū, ca când arū da Dumnezeu unuia ce are trupū suflēte multe, și toate să grijască pentru dānsulū (Dionos.)

«Cade-să a face banii mai vartosū pentru priiateni, decât pe priiateni pentru bani. (Aristotelū.)

«Pre acesta-lū mustra, când umblā împreună cu cei viclēni, elū zise, mai vrēdnicū dohtorū iaste celū ce să apucā de bolnavii cei părăsiți de toți.

«Acestașū zicea, că iaste foarte cu greu să placā neștine tuturorū.

«Ceia ce nu socotescū prieteșugulū, de vorū și scāpa de muncile celorū de dānșii năpăstuiți, însă de pedēpsa cēia ce e dela Dumnezeu nu vorū scāpa.

«A să înprietenirea fără vrēme, întocma iaste cu vrajba, de priiatenulū ade-văratū să nu te temi, a întâmplării réle.

«Socrat întrebāndū pe Crisosū, ce lucru are mai einstitū dela împărăție, iar zicāndū elū a rēsplătirea vrājmașilorū, iar priiatenilorū a le face bine Socrat zise, dar cu cât ai fi făcutū mai bine, de ai fi meștersuguitū și pre aceia să-i aduci la prieteșugū.

«A nu puțierea (neștine) să ajute priiatenilorū, iaste semnulū neputinții, iar a nu vrēria iaste alū răutății. (Dimocrit.)

«Nenorocirile priiatenilorū tăi, să le socotești ale tale, și cu ale tale norociri bune să-i împreunezi. (Clitarh.)

«Sfărșindu-sē priiatenii, a plāngerea nu iaste cu cinste, iar a cugetarea mainte de ai săi iaste bine depurarea.

«Nu sântū banii priiateni, ci priiatenii bani, că banii nici odatā nu facū prieteșugū, precum nici pāmāntulū Dumnezeu, iar prieteșugulū pre lesne căștigā banii, ca și Dumnezeulū pāmāntū. (Catonū.)

«În ce chipŭ nu Ţi-e urăŢă albina pentru acŭ, ce Ţi-e dragă pentru roadă, aŢa Ţi de priiateni, pentru dojana nu te lepăda, ce-l iubēŢte pentru prietenia.

«Carele fuge de priiateni cānd e în scārbă, nici cānd e vēsēlŭ nu e vrēdicŭ de dānsulŭ.

«Ţi a iubirea să cade, ca Ţi ceia ce vorŭ să ne urască, Ţi a urăria ca Ţi ceia ce vorŭ să ne iubēsă.

«Aurulŭ cu foculŭ să ispitēsŢe, iar dragostea dela priiateni cu vrēmea să cunoaŢte. (Menandru)

«Cela ce rāsfaŢă priiateni, în vrēmea cānd îi iaste bine, iaste priiatenŭ vrēmei, iar nu priiatenului.

«Nu cāŢtiga priiateni adevăraŢi până nu vei goni mai nainte pre cei răi.

«Nici odată n'am pohtitŭ să placŭ a mulŢi, cā cēlia ce le plăcea lorŭ eu nu li-am învăŢatŭ, Ţi cēlia ce le Ţtiiam eu era departe de plăcēria lorŭ.

«Ceia ce-Ţi părăsescŭ fraŢii, Ţi cīarcă alŢi priiateni, sânt asēmenea cu ceia ce-lŭ lasă pământulŭ lorŭ, Ţi lucrēză alŭ celorŭ striini. (Socrat.)

«Celŭ ce face Ţi vorbēsŢe toate dupre plăcēria priiatenilorŭ, acea plăcēre dentr'acea dată mai pre urmă o face vrajbă. (Critiu.)

«Cu cāt va fi mai multŭ bine priiatenului, cu atāta mai vārtos Ţie foloseŢti, pentru cā dragostia cea dela dānsiŢi, să întoarce iarăŢi spre noi. (Polien.)

«Priiatenilorŭ Ţi înbogăŢindu-să Ţi sārăcindu-să, tot într'unŭ chipŭ să le fiŢ. (Kipselŭ.)

«Cade-să a fugi de prieteŢugulŭ celorŭ răi, Ţi de neprieteŢugulŭ celorŭ buni. (Epictit.)

«Nu face priiatenŭ pre celŭ ce nu-lŭ crezi (nici odată) pentru toate. (Sext.)

«Aducādu-i oare-cine acestuia niŢte podoabă multă, elŭ o au împārŢit la priiateni, iar întrebādu-lŭ alŢii pentru cāci nu Ţ'au lāsāt Ţi lui (elŭ zise), cā trupulŭ meu nu s'arŭ fi putut înpodobi cu acēŢtia cu toate, iar pe priiateni vāzādu-i înpodobiŢi, mi să va părē, cā mai mare podoabă să va afla la mine. (Nir.)

«Pre Timonŭ pre celŭ neiubitorŭ de oameni, întrebādu-lŭ, pentru ce îi sântŭ urăŢi toŢi oamenii, elŭ zise, cā pe cei răi cu cale nu-i iubescŭ, iar pe cei buni, pentru cā nu le sânt urăŢi cei răi. (Timon.)

«Pre Romilŭ părăndu-lŭ cāci lăcuiaŢte cu oamenii cei răi, elŭ zise, cā doh-torii lăcuescŭ cu cei bolnavi, dar ei sânt sānătoŢi. (Romil.)

«Acesta făcāndŭ jārŢvă Dumnezeilorŭ, să ruga să-lŭ ferēsă de ceia ce-i parŭ cā-sŭ priiateni, iar întrebādu-lŭ oare-carele, pentru care pricină face rugă ca acēia, zise, cā pe vrājmaŢi îi cunoscsŭ Ţi mē păzescŭ. (Antigon împārāt.)

«Pre Alexandru întrebādu-lŭ oare-cine, unde-i iaste avuŢia, iar elŭ arătādu pe priiateni zise, iatā într'aceŢtea. (Alexandru împārāt.)

«Trebue a să bucura cu priiateni, când le iaste bine cum să cade, și când sânt în scârbă a să întristarea cu dănșii. (Livanit.)

«Scârbele carele vină dela priiateni la priiateni, foarte cu anevoe să vindcă, și dau mai mari supărări decăt vrăjmașii.

«Cu cât întărăște neștine mai mult pe priiateni lui, cu atăta să face elū mai tare. (A lui Dionos alū Pisonianului.)

«Ce întâmplare rea nu iaste grăa fără de prieteșugū; (și iarășii), ce bine iaste cu dedulciață fără priiateni.

«Mai pre lesne arū suferi neștine cu priiateni cāt de rea tāmplare, decăt sāngurū bine măcarū cāt de mare.

«Prea ticălos adevărat socotescū eu pre acela, carele în primejdiia lui are mulți de să-lū buceure, iar în binele lui nici unulū n'are cu dānsulū să să îndulciască.

«Celū ce dāruiaște priiatenilorū, să bucură când dă, ca când arū dāruī lui, și iarășii ca și când arū rămēne la dānsulū darulū.»

În sfirșitū, pentru ca să completămū citatele propuse și să vedemū modulū cum a lucratū și alū treilea colaboratorū alū Albinei, adecă direcțiunea științifică ce a ținut'o și acesta în înșirarea materiilorū, precum și particularitățile lui limbistice, dāmū aici unulū din capitolele colaboratorului Episcopului Mitrofanū și alū popei Atanasie, pe care elū ilū intitulează:

«Pentru mārire. Cuvānt 46.

«Ceī înțelepți māririā vorū ocina, iar ceī necurați vorū innālta necinste. (Solomon 21.)

«Calea dreptății și a miliī va afla viață și slavă.

«Semențiia celui înțelept frica Domnului, și bogătiia, și slava, și viața.

«Nu da prihană întru slava ta, și întru zioa slavii nu te innālta.

«Nu cerca dela domnulū stăpānitorie, nici dela împēratulū ședēre de slavă.

«Mulți putiarnici să necinstirā foarte, și ceī slaviți să dēderā în mână celorū putiarnici.

«Nu rāvni māririī păcătoșilorū. (Sirah, 9.)

«Mareluī putiarnicū îți smerēște capulū tău. (4.)

«Nu te sfādi cu omulū putiarnicū, ca nu când va să cazī întru mână lui. (8.)

«Putiarnicului celui ce te chiamă urmēzā-i, și atunce mai vārtoș te va chiama.

«În mijloculū oamenilorū celorū mari, nu te asemāna.

«Nemica de scādēre nu face, una a unuīa întărăște cēle bune, și carele să va umplē, celū ce privēște slava lui.

«De slava cea vécinică pururea cugetă, că acıastă de acuma minte în toate zilele. (Bogoslov.)

«Că neştine fiind vrédnică de-şi déde de multe orı toată bogăţia, pentru slava cea vécinică trăitoare, dară de noi nevoiaşii ce va să fie, carii nici puţinul nu sărguim. (Zlatoust.)

«Slava o gonéşte, însă nu toată, nici foarte, că mai bine să fii a cât eşti părut. Iar de eşti nesăţios, nu vana cea deşartă, nici cea noao. (Bogoslov.)

«Că slava carea e dela oameni, îndrăgéseşte pre cei ce slăvescú prosticiunea, pentru acéia cadé lesne, iar a lui Dumnezeu nu așa, ce neclătită trăiaşte pururea, şi pre acıasta dară arătându-o prorocul, şi pre acéia lesne căzătoare, așa grăia, tot trupul ıarbă e, şi toată slava omului ca floarea de ıarbă, nici cătră alt lucru mai prost ılı asămăná prorocul, ci nu mai o numi floare de ıarbă toate depreună, şi nici o parte dintr'acıastia nu osebi, cum arı fi bogăţia sau hrana cea bună, sau putéria sau cinstia, sau alt ceva dintr'acélia, ci toate céle ce sânt ıntru oameni luminate ca unı nume slăvit le ınbrăcăm, aducând așa pilde ıarbă, zicând, toată slava omului ca floarea de ıarbă, uscă-se ıarba şi floarea-ı căzu. (Zlatoust.)

«După firia erbii zise, să asămăná rodulú omenescú, iar florii de ıarbă, slava cea trăitoare, şi tăriiă, că precum ıarba déca să usucă ılı cade floarea, așa şi moartea, déca vine asupra omului, putăriă şi urgiă o stinge (Chirilú.)

«De vréme dară ce doreşti măriria şi pohteşti pre mulţi a-ı covărşi, şi să fii bine iscusitú ıntru lucrurile céle lumeşti, fii dreptú, ıntregú la minte, ınbărbătătoriu, răbdătoriu, ıntru patimile céle ce-sú pentru bună creştinătate, că așa şi pre tine te vei spási, şi decât bunurile céle mai multe, mai mare lumină vei avé.

«Ana Stoatelului, ca să nu-ı ınnalţe meserérea, ca să nu cază din fericită smerenie (1) ınţelptă.

«Datoriu ıaste omulú trăind ıntru slava carea e dela Dumnezeu să aibă ınnalţime ne ınşălătoare şi să fie mărit cu adevărata slavă a lui Dumnezeu, iar după ce mută dorinţa slavei cei dumnezeesti, şi mai mare aştıaptă, nevoindu-se carea nu-ı e puţină a o lua, piarde şi céia ce poate a o lua.

«Voiu să-ţi ıntărescú minunia (să fie) mai tare decât lumea, că ıntăiu când vezi verdéţa şi floarea erbii, vine ın cugetulú firii omeneşti, aducându-ţi aminte de ınchipuirea ınţeleptului Isaiei, că tot trupulú ıaste ıarbă, şi toată slava omului ca floarea erbii, pentru că vrémea cea puţină a vieţii, şi bucuria şi mângăierea cea ın puţinú a binelui omenescú, ınchipuirea cea de sărg trecătoare au dobândit lângă proroculú. Că astăzi celú cu trupú luminat, şi de bucate ıngroşat având rumenélă ınflorită şi pornire tare şi nespusă ın-

(1) Şi colaboratulú alú treilea nu ne dá aici unı ınţelesú; şi apoi nici noi n'amú pututú să restabilimú ınţelesulú pericopei, nefindú luatá din textulú grecú.

tărindu-să de vârtutia vârstii, iar mâine aceștia sângur ticălosu, ori de vreme veștejit, ori de boală slăbit, cutarele vestit cu avuția baniloru, și înprejurulu lui mulțime de înbunătări, pocloanele priiateniloru celoru răsfățatori, ce aștăptă dela elu daruri, mulțimea rudeniei și acéia închিপuită adunare fără numărū de cei ce urmăză, și oaspețiloru, și de ceia ce dvorescū (1) după alte trebi ale lui. Pre carii purtându-i după elū și înaintea mergând, și întorcându-să iarăși urât iaste celoru ce-lū văd, și încă cătră avuție vei găși și vre o putere ceva cetățescă, sau cinstile cele dela împărați grija limbilor, sau stăpâniriă oștilorū, și vestitoriulū, mergându înaintea, și strigând tare purtătorii de toiage, carii dau bătăi grele în toate părțile celoru stăpâniți. Bătăile, legăturile, părele, închisorile, dintru carele (acéstia) să adună frică nesuferită dela cei de supt mână (sau dela cei stăpâniți) iar după acéstia ce; o noapte sau frigurile, sau despre partia genuchelorū, sau umflătură nepipăită (neapucată) de oameni, ducându-lū pe om ilū omoară, vădindu-și îndegrabū toată gătiriă cea mai dinnaintea, ce au avut întru sine, și slava acéia ca unū vis tréce, decī iată că au găcit de proroculū, asămănarea slăviī omulū cu neputincioasa floare.

«Lemnele dară den rădăcină, iar slava dela priimirea dentău crește. (Plutarh.)

«Nimenea celū ce să grijaște de slava cea bună, nu va fi bărbatū rău, că bine iaste pentru puținea îndulcire, să schimbe slava cia vécinică. (Aristotel.)

«Meseréria mare iaste, nu ce e a priimi cinste, ci destoinicū cinstii pre sine a să face.

«A căroră nu le răvnești binele, acestora și bine le fă. (Isocrat.)

«Indū mare părându-se și grăind că pren inelū săgiata va slobozi, porunci să arate, și nevrând să mănîe și porunci să-lū ucigă. Iar după ce-lū ducea la moarte, unū om grăia cătră cei ce-lū ducea, că de multă vreme, iaste de când arculū a mână n'au luat, și pentru că nu va nemeri să teme, și acéstia Alexandru auzind să mira și-lū slobozi pre dănsulū cu daruri, că răbdă mai vartos a muri, decât slavei nedostoinicū să se arate. (Alexandru.)

«Că nu să cade din vorbă bunū darulū și cinstia, ci den lucruri să se priimescă. (Theod. Stud.)

«Scurtată déca va fi calea aciasta, grăiia, iaste cătră bună slăvirea ce va să fie bună (2). (Iraclit.)

«Celū ce au deprinsū a fi supt mai mare, și a fi mai mare îndată va

(1) A *dvori* = a sta la ușă, a sili, a zori. Ore nu de aici a zori, sau dela *zara* = zare, ori de la metatesa lui *rază de sóre*?

(2) Și de aici lipsese înțelesulū, iar noi ilū restabilimū după textulū grecū: «Calea cea mai scurtă, dicea același, este a se face cine-va bunū în adevăratulū înțelesū»

deprinde. Că nici de arū cuprinde neștine biruința a tot pământulū și a mării, iaste mai mare dupe adevărū, de nu va deprinde mai nainte învățat a fi, ca să fie suptū mai mare. (Filosof.)

«Toți cei ce au deprinsū bine, a fi suptū mai mari, și a fi mai mari vorū înțelēge, viind cătră biruință. (Iosip Arhiolog.)

Din aceste trei capitole, lucrute de cei trei autorī ai Albineī, se pōte vedē, că toți aceștia facū parte din aceeași școlă teologică și tustrei trăescū în timpī de formațiune literară a limbei romānescī.

Maī întâi Albina este unū tractatū de morală, cu care autorī caută a deprinde pe cetitorī în cunoșcerea deosebitelorū virtuți și viții creștinescī și cetățenescī. Impărțirea ei în trei cărți, și apoi în capitole saū *cuvinte*, dovedesce că în mintea lorū a preexistatū o sistemă, unū planū. Nu este, e prea adevēratū, în Albina sistema, care se vede bună-ōră în Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Moghilă, saū în Catechismulū calvinescū alū lui Racoți, amāndouē aprōpe contemporane Albineī. Aceste sisteme sunt venite în țerile nōstre din Occidentulū Europei; cea dintāi cu influența culturei franco-polone prin Moghilă, iar a doua de-a dreptulū din țerile germane. Sistema însă apodictică a Occidentulū de pe acele vremuri n'a avutū o înriurire hotărītore asupra cărturarilorū romāni din secolulū XVII, cari se aflaū sub influența culturei Bizanțului, dominātore atātū la Iași cât și la Bucurescī. Sistema apodictică, din care aū eșitū tōte acele tratate pentru deosebitele specialități teologice, născute în catolicismulū francesū și în celū germanū, ce-rea o cunoșcere amēnunțită a producțiunilorū clasice creștine, și apoi o interpretațiune sistematică a Bibliei; școlele, unde se putea lucra la asemenea tractate, lipsiaū cu desēvârșire în Orientulū Europei. Aici în sciință, ca în tōte, dicta gustulū bizantinū, care de prin secululū VII a începutū a fi unū amestecū de creștinismū cu elasicismulū elenicū; de câte-orī întâlrimū producțiunile teologice ale secolelorū de după elasicismulū creștinū, maī alesū dogmatice și morale, ele sunt lucrute totū-dea-una după sistema eclectică, iar în tractatele de morală în particularū domină sistema eclecticico-sen-

tențioasă, împestrită cu istoriore totu din clasicismu, cu care se întăriau și mai multu adevărurile științifice. Și în adevăr, ce face Ep. Mitrofanu, popa Atanasie și colaboratorulu loru în Albina? După ce alegu doi autori, pe «călugărulu Antonie» și pe «Maximū filosofulu,» cari sunt și ei nisce eclecticici în Albinele loru, pe cari le-au adunatu «den multe cărți dentr'ai nostri și dentr'acelorū den afară,» cum se exprimă colaboratorulu necunoscutu, facu singuri unu eclecticismu de pe eclecticismurile prototipe, și «scotu» din autorii modelu acele părți, cari li se parū mai apropiate de trebuințele contemporanilor loru. Colaboratorulu alu treilea alu Albinei face mai multu în partea lucrată de dînsulu; elu crează chiar istoriore dela sine, le îmbracă în formele vieței contemporane lui și așa le înfățișeză cetitorilorū sēi, pentru a dovedi veritatea «cuvintelorū» sale. Pentru acēsta vomū citā aici istoriora, pe care o începe cu cuvintele: «Voiū «să-ți întăresc minunea. etc.» Aceste dovedescū în de ajunsu, că autorii Albinei facu parte din școla teologică bizantină, care pōte că era dominătoare și în Academia Vasiliană din Iași, și ei lucrēzā unu tractatū de morală, după sistema eclecticico-sentențioasă, împestrită cu istoriore.

Autori romāni ai Albinei au și particularități limbistice, pe cari noi le semnalămū aici în trāsuri generale. Mai întâi ei toți facu parte din epoca de formațiune a limbei literare romānesci și de aici acea lipsă de uniformitate în întrebuițarea vorbelorū și a formelorū gramaticale. Așa d. ex. Ep. Mitrofanu puținū întrebuițezā infinitivulu în *re*, dāndū locū mai multu infinitivulu scurtatū; popa Atanasie întrebuițezā în modū egalū amāndouē formele infinitivale, iar colaboratorulu lui preferă duple putință forma în *re*, și acēsta nu pentru a exprima substanța în activitate, ca noi astădți, ci ca să dea însuși activitatea verbului, dar numai în modū nehotărītū, infinitivalū. Acēsta dovedesce starea de fluctuație a limbei literare și nefixarea încă a întrebuițării deosebitelorū forme. Asemenea lucru se vede și în întrebuițarea vorbelorū, de unde se vede iarăș, că ele încă nu aveau unu înțelesū fixū și hotărītū. Așa vorba «graiū» este întrebuițată cu

înţelesul de «vorbă» sau «vorbire,» dar şi cu înţelesul de «cuvînt.» «Rostul» înseamnă după autorii Albinei şi «vorbire,» ca în expresiunea «rostul gurei mele,» dar nu rar se întrebunţeză şi ca «vorbă,» «cuvînt.» În întrebunţarea particulelor limbei autorii Albinei se îngrădesc într'unu cercu îngust, aşa că nu au particule pentru tóte raporturile dintre idei. Bună-órá raportul de succesiune în timp şi locu este exprimat prin aceeaşi particulă «de acéia», deşi particula acésta este pusă şi în locurile unde autorii au a aréta raporturi de consecinţă, după cum facem şi noi astădi. O singurá datá, în cartea a treia, se întâlneşte particula «dupe» pentru raportul de succesiune, dar acésta noi o credem o inovaţiune a copistului, care pare a fi fostu munténu. În sfirşitu în punctuaţie autorii, sau póte numai copistul, sunt şi mai nehotăríţi. Punctul numai la sfirşitul unei pericope are locu hotărítu, dar nu arare ori se întâlneşte şi în locul virgulei, după cum iarăşi virgula de multe ori înlocuesce punctul. Virgula mai are unu rol în Albina: de a înfăţişa semnul întrebării, care însă în genere este reprezentat prin doué puncte suprapuse (:), lucru, credem noi, ce lasă a se vedé influenţa elenismului, unde punctul cu virgula (;) înfăţişeză semnul întrebării. Tóte aceste deviări, fie ele capitale sau secundare, încă o datá dovedesc, că Albina şi din punctul de privire gramatical este o producţiune literará a epocéi de formaţiune a limbei románesci, când încă nu existau regule, dar numai nisce usuri gramaticale, şi acelea formulate de fiecare scriitor şi influenţate de autorii, de cari se serviau scriitorii románi.

II.

«Cuvântu de prăznuire

*«la marele singur biruitorul și pré scântul Împărat și întocma
«Apostolū Constandin, de Gherasim Papa și Patriarchul
«Alexandriei.»*

În vara anului 1889 m'am dusă la mănăstirea Horezului, saă mai istoricesce Hurezii, pe care nu o visitasemă dela 1882, dar ală căruia avutuă imi era bine cunoscută încă din anulă 1876. Aici se aflaă multe odóre domnesci și ctitoricesci și mai alesă o bibliotecă înzestrată cu cărți românesci, grecesci, latinesci și puține slavone; care avere s'a totă adunată, începēndă cu Domnitorulă Ion Constantină Basarabă Brâncovēnu și sfirșindă cu egumenulă grecă Chrisantă, a căruia avuție și luxă ajunsese proverbiale în totă Vâlcea, și se făcuse de vorbă până la domnie. Acēstă avere împreună cu cea nemișcătore s'a totă adausă dela anulă 1692, data fundărei mănăstirei și până la 1864, când s'a secularisatū averea nemișcătore a Horezului, ca și a tuturoră mănăstiriloră închinată și neînchinată. Mai pe urmă aă începută a se ridica unulă câte unulă și odórele mănăstiresci, și în 1882 s'a luată totulă cu biblioteca Horezului și aă trecută în stăpânirea Museului națională din Bucuresci.

Visitândă acum din noă vestmîntăria, care se afla în turnulă clopotniței și păstra mai alesă odórele și cărțile ritualului, n'am găsită acum pe urmă decăt pulberea secoleloră trecute. Dar se vede, că în pulbere îi este omulă dată a găsi petrele scumpe, și eă în pulberea vestmîntăriei dela Horeză am găsită la 1889 acēstă manuscrisă, care este jumătate grecescă și jumătate românescă, și care pe cotorulă cărței are însemnarea: «134. Carte scrisă

«cu mână grec. și rom. către Costandin Vod. Brâncovénu. Cart. 1.» Acésta nestimată o aducemŃ AcademieŃ române, însoțind'o de descrierea ce urméză.

1. *Starea esterióră a manuscrisului și hârtia lui.*

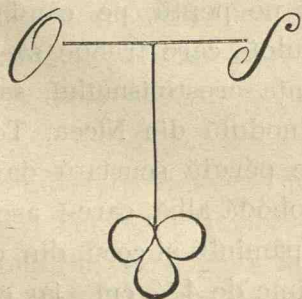
Cartea acésta este unŃ manuscisŃ grecescŃ și românescŃ in-folio, cu o înălțime de 27 cm., lățime de 20, grosime de 2½ cm. Ea este legată în scórțe de cartonŃ, învelite într'o pele roșcată, cu ornamentaționi pe amândoué scórțele, tóte lucrare cu poleială de aurŃ. Pe scórța întâia la mijlocŃ într'unŃ ovalŃ de 3 cm. este încrustată cu poleială icóna s-lorŃ ImpérațŃ ConstantinŃ și Elena, avéndŃ crucea înfiptă în pământŃ la mijloculŃ lorŃ și cu MântuitorulŃ răs-tignitŃ pe dînsa. În jurulŃ icónéi este unŃ chenarŃ în formă lunguéță, compusŃ din arabescuri, și care chenarŃ în afară sfirșese în unghiuri. Spre marginea scórței urméză unŃ altŃ chenarŃ în patru colțuri, lucratŃ din arabescuri subțiri, în formă de lanțŃ, și care se unesce la colțuri cu chenarulŃ de pe marginea scórței. La cele patru colțuri ale chenarului subțire se află câte unŃ ornamentŃ unghiularŃ, compusŃ din o cruce bizantină, formată din puncte, și în locŃ de raze are câte unŃ arabescŃ în cele patru spații dintre ramurile crucei. Crucile sunt înconjurare de arabescuri mari și dispuse ca să o înconjore, iar acestea sunt înconjurare de câte 7 sau 8 cedri ornamentativi. În sfișitŃ la marginea scórței este unŃ alŃ treilea ornamentŃ compusŃ din doué chenare subțiri, ca celŃ de alŃ doilea, și umplute cu arabescuri, iar între chenarulŃ alŃ doilea și alŃ treilea, în spațiu-lŃ golŃ dintre dînséle, se află încrustate pe de lături câte trei arabescuri, în susulŃ și josulŃ scórței însă câte doué.

Scórța a doua a legătorei este ornată în același genŃ și cu același dispoziționi ca cea dintâi, cu deosebire numai, că în loculŃ icónéi dela mijloculŃ scórței, cruciulița de pe scórța întâia, încunjurată de arabescuri, forméză o rosetă, pe care o înconjóră 26 de cedri, dispuși în jurulŃ ei. CedrulŃ, o spunemŃ și acésta, pe scórța

a doa a legăturii este ornamentul dominător; iar aspectul general al legăturii face pe fie-cine să vadă în această carte arta bizantină, cu cedrii împrejurimilor Constantinopolului și cu arabescurile ornamentative ale Bizanțului; ași înclina chiar să credă că cartea este legată în Alexandria Egiptului, dacă întru acesta nu m'ar opri sciința că Brâncovenu atrăsese în țară tot felul de meșteri și dacă, de altă parte, n'ar fi semne chiar în manuscris, că cartea este legată, după ce s'a scris textul românesc, adevă în țară la noi, dar de către un legător înrîurit în meșteșugul său de artă bizantină.

Manuscrisul este compus din 136 foi scrise și 3 nescrise; el este foarte bine conservat, afară de 13 foi dela început, cari la colțul de jos par a fi rōse de șoreci, fără însă a fi atins textul. Pe foia 77 găsim o răsătură de șapte rânduri, cu care se corectază textul cu caractere posterioare. Corecturi nu mai sunt multe și așa de mari în manuscris, dar sunt multe golurile în manuscrisul român, de unde lipsesc vorbe sau termeni, pe cari traducătorul nu i-a pus, dar i-am îndeplinit noi acum.

Manuscrisul este scris pe hârtie turcescă velină cu lustru; sau mai amănunțit: foile 1—65, sau partea cu textul grec, precum și două foi la început nescrise, sunt de o hârtie riglată de sus în jos, care are ca marcă de fabrică trei semilune suprapuse; foile 67—136 cu o foie dela sfîrșit nescrisă, sunt de hârtie mult mai lustruită și mai dură; marca ei de fabrică sémână cu a hârtiei din Albina, și este următoarea:

Totă materia și cu arta întrebuițată în acestă manuscrisă, adecă hârtia și legătura cu ornamentele ei, ne înfățșeză o producțune industrială bizantină, cu ale ei particularități orientale, care era în întrebuițare și în țera noastră pe timpulă lui Vodă Brâncovănu.

2. Ornamentațuneea manuscrisului și caligrafia lui.

Insăși ornamentațuneea manuscrisului ne înfățșeză aspectulă culțurei bizantine, fără de a puté dice că întregă ornamentațuneea se datoresce aceleiași mâni. In partea cu textulă grecă ornamentațuneea pörtă sigiliulă Bizanțului cu ună amestecă de gustă turcescă, înfățșată printr'ună abusă de colóre verduie, care strică armonia coloriloră, pe când în partea cu textulă romănescă nu se întâlnește de locă verdele, și aici acestă colóre este înlocuită cu negru, care împuternicesce strălucirea aurului din ornamente.

Dar să intrămă în particularități:

Incepëndă cu pörta manuscrisului, găsimă aici icóna s-țiloră Imperați, lucrată în tóte amănuntele ei după stilulă bizantină. Mai întâi chipurile sântiloră în mărime de 15 cm., cu fisionomia, grosimea membreloră corpului și vestmintele loră ne înfățșeză icóna cea mai veche bizantină a acestoră sânti, S-tulă Constantină stândă la drépta crucei cu rēstignirea și S-ta Elena la stânga, sprijinescă amândoi crucea și pörtă pe capetele loră coróne imperiale și în jură aureole de sânti. Imbrăcăminte s-tei Elene și a s-tului Constantină este ună stihară diaconescă; peste acesta ună orară, care la s-ta Elena este încrucișată pe peptă, pe când S-tulă Constantină ține în mâna dréptă ună ruloă, care trebuie să înfățșeze saă decretulă dela Milană cu toleranța creștinismului, saă partea din simbolulă credinței, lucrată în sinodulă din Nicea. Totă acestă icónă, în care S-tulă Constantină are përulă scurtată dar buclată, și s-ta Elena pörtă sub corónă o brobódă albă, care-i ascunde përulă, este așternută cu rēstignirea pe pămîntă și ceră, din care pămîntulă de o colóre verduie are înălțime de 4 1/2 cm., iar cerulă de colóre albastră

și presărată de stele aurii, cu sórele la drépta și luna la stânga, are o înălțime de 18 cm. Deasupra capeteloră stă scrisă: *ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος* = Sântulă Constantină și *ἡ ἅγια Ἐλένη* = sânta Elena. In drep-tulă capulă lă Iisusă Christosă **ΓΘ ΧΘ** și pe tabela cu inscripția din virfulă crucei literele: I. N. B. I., saă *Ἰησοῦς Ναζαριναῖος Βασιλεὺς Ἰουδαίων* = Iisus Nazarinénulă Impăratulă Iudeiloră. Tótă icóna cu crucea și rēstignirea este lucrată in poleială de aură, ca elementă pre-cumpénitoră, apoi s'a întrebuintată colórea roșie și cea verde la vest-minte, pămîntă și floră, colórea pielei omenescă, și in sfîrșitū colórea albă, amestecată cu roșu pentru brobóda sântei Elene și pân-zătura ce învelesce corpulă lă Christosă. In sfârșitū icóna este în-cadrată într'ună chenară lată de 1½ cm. și compusă dintr'ună serafimă, cu a căruia aripă se umbresce crucea; la drépta și la stânga serafimulă sunt două paseri; sub cruce ună capă semi-umană cu urechi lungi, care înfățișeză pe diavolulă; și apoi floră, cari umplu spațiulă dintre marginile chenarului și din cari unele cu colórea loră verđuie întunecă lucirea aurulă.

Pe fóia a 2-a începe epistola Patriarchulă Gherasimă, cu care elă înainteză panegiriculă seă Domnitorulă Constantină Brâncovenu, iar de-asupra titulaturei patriarchale se află ună ornamentă lungă cât lățimea paginei și lată de 3 cm. Pe ună câmpă de o colóre lagiverde, adecă ună abastru verđuiă, se află ună porumbelă și pe de lături patru rose, din cari două îmbobocite numai, iar două deschise. Ornamentulă acesta este lucrată cu poleială galbenă și cu văpsele roșii și verde deschisă, avéndū același aspectū esteticū ca și ornamentulă de pe fóia întâia. Aici trebuie să mai adăugămă, că lucrătorulă ornamentulă a avută idea de perspectivă picturală; fiindă-că rosele dela drépta porumbelulă sunt lucrare spre a fi privite in față, iar cele dela stânga trebuiescū privite din spre drépta.

Pe fóia 5 începe panegiriculă și de-asupra titlulă lă este ună ornamentă lată totă de 3 cm. și in formă de chenară, care umple latulă paginei, iar pe mărgini se pogórá in jos cu tendința de a forma ună paralelogramă. Câmpulă chenarului aici este albă, la

mijlocŃ este corbulŃ cu crucea Ńn ciocŃ, mai avŃndŃ de-asupra, afară din chenarŃ, douŃ cruci suprapuse Ńi pe de laturi douŃ rŃnduri de trandafiri, cari sunt ŃnfăŃiŃaŃi dela Ńmbobocire Ńi pŃnă la desvoltarea cea mai de pe urmă. Colorile Ńi aici sunt aceleaeŃi, ca Ńi Ńn ornamentulŃ de mai sus, Ńi dacă câmpulŃ ornamentului n'ar fi albŃ, poleiala Ńi aici ar suferi de paralisarea colorei verde albăstruie, care este ŃntrebuŃnătată Ńn ŃnfăŃiŃarea ramurilorŃ, ce unescŃ trandafirii. Ńn genere Ńi acestŃ ornamentŃ este de unŃ gustŃ bizantinŃ degeneratŃ.

De acum intrămŃ Ńn altŃ genŃ de ornamentaŃiune, care este unitŃ cu textulŃ romŃnescŃ alŃ manuscrisului. La fŃoia 67 Ńncepe textulŃ romŃnescŃ alŃ epistolei lui GherasimŃ, cu care s'a ŃnaintatŃ lui BrŃncovŃnu panegiriculŃ. De-asupra titlaturei Patriarchului este unŃ ornamentŃ lungŃ cŃt lăŃimea paginei, latŃ de 4 cm. Ńi compusŃ din icŃna S-ŃilorŃ ImpŃraŃi sprijinindŃ crucea, Ńi avŃndŃ la drepta Ńi la stŃnga patru vŃzdŃge saŃ crăiŃe, din cari douŃ Ńmbobocite Ńi douŃ deschise. Colorile, cu cari este lucratŃ ornamentulŃ ŃntregŃ, ba Ńi litera florată dela ŃnceputulŃ textului, este colŃrea nŃgră cu galbenulŃ poleielei, Ńi acŃstă simplitate de colori dă o armonie perfectă Ńi unŃ repausŃ mulŃumitorŃ ochiului. Apoi trebuie să mai spunemŃ, că vŃzdŃga, acŃstă flŃre romŃnescă populară, este singura flŃre ŃntrebuŃnătată de scriitorulŃ textului romŃnescŃ, Ńi acŃstă vŃzdŃgă o găsimŃ ca ornamentŃ la tŃte literele iniŃiale din textŃ.

FiindŃ hŃrtia cu textulŃ romŃnescŃ numerotată chiar de scriitorulŃ manuscrisului, dar cu o numerotaŃie, care ŃnfăŃiŃeză colŃele de hŃrtie, după sistema numerotaŃiei din Albina descrisă mai sus, adecă o numerotaŃie din 8 Ńn 8 foi, noi mai descoperimŃ Ńn manuscrisulŃ nostru Ńi identitatea de mici ornamente, cari sunt aŃezate Ńn josulŃ câtor-va pagine Ńi spŃnzurate de cŃda unorŃ ρ, ϕ, ογ, ρ si ξ. Pe fŃoia 67, cea cu ŃnceputulŃ epistolei, de desubtŃ, este litera ρ cirilicŃ micŃ, numŃrŃ, lucrată cu chinovarŃ Ńi sub dŃnsa unŃ ornamentŃ Ńn forma lui ϕ grecescŃ, care ornamentŃ a fostŃ tăiatŃ la legatulŃ manuscrisului. AcestŃ numŃrŃ ŃnfăŃiŃeză, după ideea numŃrătorului, colŃele manuscrisului, Ńi elŃ se rădică pŃnă la numŃ-

rulă $\rho = 9$, din care numerele α , β și γ au la dreapta și la stânga câte un ornament aninat de coda unei litere și identic cu asemenea ornamente din Albina. Ornamentele de lângă litera α ($=1$) (fóia 67), cele de lângă litera γ (fóia 82), precum și alte două dela fóia 71, cea cu începutul panegiricului în românesce, sunt în totul asemenea cu asemenea ornamente din Albina, și ele ne înfățișază nisce boboci de flóre cu codița atârnată de códele unei litere și avându cinci foi, patru pe de lături și una în vârful bobocului. Tóte aceste ornamente sunt lucrate cu negru, galben și roșu; și se deosebesc între dinsele numai prin mărimea lor. Litera β ($=2$) are însă la stânga sa iarăși un boboc de flóre, dar la dreapta, aninat de coda unui ρ , are un candelabru, format din 6 boboci de garofițe sêlbaticе, doi mai mari și patru mai mici și dispuși câte trei pe amândou laturele códei lui ρ .

Acésta este tótă ornamentațiunea propriu ȕisă a manuscrisului, și noi, asemănat celor ȕise mai sus, stabilim că ornamentațiunea dela textul greć, judecată în elementele ei constitutive, în stil și în combinarea colorilor, este o producțiune grafică bizantină, degenerată și lucrată póte chiar în Alexandria Egiptului. Ornamentațiunea din textul român însă este curată românescă, comună Românilor din epoca lui Brâncovenu; noi fundăm acéstă părere pe stilul bizantin al ornamentațiunei, românizat în armonia colorilor, în dispozițiunea elementelor și, ce este și mai însemnat, în întrebuițarea văzdógei ca element ornamentativ și ca flóre a țeranului român încă din cele mai vechi timpuri.

Caligrafia manuscrisului trebuie studiată iarăși desebit în fie-care din cele două părți ale lui, și acésta pentru cuvintul, că sunt deosebiri grafice între literele ce-lu compun, avându de comun dór numai abundența aurului din titluri și din literele inițiale, ceea ce dovedesce comunitatea de stil decorativ între Bizantin și Român. Pe foile 2—4 este scris textul epistolei Patriarchului Gherasim către Domnitorul Brâncovenu, cu care el înainteză panegiricul. Titlatura Patriarchului este scrisă în litere runde, cu avirlituri și abreviațiuni, apoi lucrată numai cu poleială de aur.

G ca inițială la începutul textului epistolei, lungă de 4 cm. și florată, este lucrată cu aceeași poleială și înconjurată de flori, cari cu genul și colorile lor ne aducă iarăși aminte de stilul ornamental bizantin. Textul epistolei are iarăși litera rondă grecă, cu prea puține asvirlituri și mai puține abreviațiuni, și numai locurile citatelor sunt scrise pe margine cu aceeași literă, dar numai cu chinovarū. Pe foile 5—64 se află scris panegiricul lui Gherasimū. Vorbindū în genere despre caligrafia acestei bucăți cu arta ei decorativă, putem dice, că ea este în totul semenă și lucrată în același gen ca și epistola. Titlul panegiricului, inițiala **Φ** și chiar litera textului ne înfățișază pe același caligrafū eșitū din cultura Bizanțului cea acum degenerată. Inseși locurile citatelor sunt dispuse, ca și în epistolă, pe marginea fœi și sunt scrise cu chinovarū; iar deosebire între panegiricū și epistolă din punctul de privire caligraficū găsimū numai întrū aceea, că panegiriculū, avëndū decât epistola mai multe pericope, cari înfățișază părțile discursului și deosebitele ideii ce se desfășură prin elū, are literele inițiale dela fie-care pericopă scrise cu chinovarū; asemenea cu chinovarū sunt scrise și semnele aducerei dela citate.

Intrândū în caligrafia textului românū găsimū o analogie în arta grafică cu textul grecū, și poleiala a fostū întrebuințată și aici pentru titlurile dela amândouă texturile manuscrisului, iar chinovarulū pentru locurile și semnele citatelor, precum și pentru inițialele dela fie-care pericopă din textū. Caligrafulū românū însă, pe lângă stilul sœu propriū decorativū, a întrebuințatū la inițialele amândororū texturilorū iubita sa văzdôgă, lucrată totū în genul ornamentelorū din capulū texturilorū. La epistolă a introdusū unū **Θ**, lucratū cu poleială și cernelă în spațiulū albū din mijloculū unei văzdôge bine deschise, și pe cōda căreia a desemnatū douē foii și doi boboci închiși. La inițiala panegiricului, care este unū **II**, scriitorulū pune totū văzdôga și în mijloculū ei litera, dar flōrea aici este mai puținū deschisă și are pe aceeași cōdă numai douē foii. Fiind-că vorbimū de inițialele textului românescū, trebuie să spunemū că mai avemū o inițială, și anume litera **A**, care este în capulū

unui tractatü curatü românescü, unde se desfășură valórea cuvintului pentru omü, și se arată motivele lucrării panegiricului, precum și sörtea lui după ce a venitü în țeră. Acéstă inițială este lucrată cu roșu și galbenü, compusă din foï încrucișate, avëndü la mijlocü o cruce cu raze, formată din împletitura códelorü foilorü, și fiindü identică cu litera **A**, din cărțile tipărite la mânăstirea Némfului mai în urmă.

Tótă scrisórea celorü trei texturi românesci din manuscrisü este cea uncială, imitația tiparului; are asvirlituri multe și fórté puține abreviațiuni. Aici n'amü întâlnitü nici o literă codată din caligrafia secolului XVI, ceea ce dovedesce, că caligrafii de pe timpulü lui Brâncovénu rupsesse cu trecutulü artei lorü.

3. *Cuprinderea manuscrisului.*

Manuscrisulü cuprinde trei feluri de materii. Pe foile 2—4 este scrisă epistola Patriarchului Gherasimü alü Alexandriei cătră Vodă Brâncovénu, cu care înaintéză panegiriculü la sêrbătórea s-șilorü Impêrașî Constantinü și Elena, făcutü pentru Domnitorü. Totü acéstă epistolă, dar numai în traducere românescă, făcută de cătră «Ieromonahulü Atanasie ot Agapia» este scrisă pe foile 67—70. Pe foile 5—64 urméză textulü grecü alü panegiricului, iar pe foile 71—134 este textulü românü alü aceluiașî panegiricü, tradusü totü de Ierom. Atanasie. In sfîrșitü pe pagina a doua a foiei 134 începe tractatulü despre cuvintü, lucratü de-adreptulü în românesce de către Atanasie, și merge până la cea de pe urmă fóie a manuscrisului.

Intrândü în analiza materiilor, ce cuprinde manuscrisulü, vomü începe cu epistola Patriarchului, căutândü a o înfășîșa în tóte elementele ei constitutive, comparândü la totü pasulü textulü românü cu celü grecü și plecândü totü-dea-una dela acela. Epistola începe cu titulatura Patriarchului, pe care Atanasie o traduce așa: «Gherasim cu mila lui Dumnezăü Papa și Patriarhul Alexandriei și «a tot Eghyptul. Prea blândului, prea luminatului și prea înălțatului

«Domnŭ şi ighemon Ioan Constandin Băsarabă Voevodă, carele cu «blagoceştie oblăduiaşte stăpânirea a toată Ţara Romăniască. Intru «Duhul svântŭ iubitului şi prea doritului fiu al umirenii (1) noastre. «Dar şi toată buna nărocire şi har apostolescŭ dela Dumnezău. iar «dela noi molitvâ şi blagoslovenie.» După titulatură urmază textul epistolei, unde Gherasimŭ pune pe Brâncovenu în călătorie din această lume la cea neperitoare. Apoi face două asemănări. După una găsesce pe Brâncovenu obositŭ de călătoria vieţii şi a griji-lorŭ, cum era obositŭ şi Mântuitorulŭ, când s'a repausatŭ la puţŭ. După a doua asemănare Brâncovenului i se propune să facă ca acei călători, cari, trecendŭ pe lângă o grădină, intră într'insa, culegŭ flori, îşi înfrumuseţeză cu ele capulŭ, peptulŭ şi mânilor, spre a-şi îndulci nemulţumirile oboselei. Aşa este îndemnatŭ şi Domnitorulŭ să facă în călătoria vieţii sale. De aceea Patriarchulŭ face acestŭ «*πανηγυρικὸς λόγος*» saŭ, cum îlŭ traduce Atanasie, «de prăznuire cuvântŭ,» compusŭ din faptele vieţii marelui Constantinŭ, cu care încununândŭ capulŭ Domnitoruluiŭ, dice că-î va fi de ajutorŭ în conducerea poporului celui încredinţatŭ lui. Dar să punemŭ mai bine pe Atanasie, ca să ne înfăţişeze pe Gherasimŭ în descrierea vieţii lui Brâncovenu (foia 68): «Ce osteniála ta iaste, valurile şi «turburările aceştii lumeşti mări. carele nu sint singure, ce sint «înpreunate cu nevoi, şi cum am zice cu greutateŭ nesuferite. ca «nişte nălţimi de valuri, şi fortuni mari. şi ploae répede şi piătră. «şi încă une ori să întâmplă şi trăsnete de sigeţile tunetelor. şi mai «mult, căci că pururea îţi osteneşti cugetul, ca să povăţueşti atăta «mulţime de oameni, ce ŭi s'au dat în socotială. ca să-şi poată chi- «vernisi trupul cu céle de triaba hrăni. iar sufletul cu hrăni- «rile céle de sus.»

După acestea Patriarchulŭ arată şi motivele, ce l'aŭ făcutŭ să lucreze panegiriculŭ, şi le grupéză astŭ-felŭ: celŭ întâi şi mai însemnatŭ este cunoşterea amărunită a vieţii marelui Constantinŭ, care motivŭ este înfăţişatŭ de cătră Gherasimŭ prin Atanasie astŭ-felŭ

(1) Vorbă slavonă dela *смирении* = modestŭ. Atanasie întrebuinteză această vorbă numai aici; în restulŭ textului o întrebuinteză în forma «smerenie.»

(fóia 68): «alta pentru că am auzit de multe ori cuvinte blagocestive din gura mării tale, pentru sfântă cuviința ta și de Dumnezeuzău temuta cucerințe a marelui Constandin, și nu pregetez a arătarea, cum că pentru cucerința ce ai cătră svântu, ca cum o ai fi pohtind aciasta dela mine.»

Mergëndü pe urmele epistolei Patriarchului, după expunerea motivului ce l'a hotărîtü să facă acestü discursü, dămü peste o înșirare a materiilorü, ce cuprinde panegiriculü; și aceste materii se reducü la luptele, ce marele Constantinü a ținutü în contra idolatriei, alungarea ereticilorü și triumfulü învățătorei ortodoxe, aflarea și înălțarea cinstitei cruci, precum și respectulü, ce i-a arëtatü Constantinü cu maică-sa Elena.

În sfîrșitü, după ce Patriarchulü arată valórea acestü cuvîntü pentru Domnitorü, precum și folósele ce are a câștiga atätü elü în «mântuința» sa, cât și supușii săi, se reîntórcce la asemënarea, ce a făcutü între cuvîntulü său și cununa de flori, pusă pe capulü lui Brâncovënu, și încheiändu-și epistola ñice (foile 69 v. — 70): «Ce de vréme ce știu cum că céle mirositoare dau miros mai mult celor ce sint aproape. Iară și celor departe, după cum iaste dedungarea locului. pentru aciasta pohtescu și mă rog Domnului Dumnezeuzău. mirosuri ca acéstea sufletești, toți cei de aproape ai mării tale să mirosescă. Blagocestiva și prea luminata soșia ta și Dómna gospojda (1) Maria. Împreună cu toți prea luminații și de Dumnezeuzău dăruiții ai voștri coconi. și blagocestiva și 'ntru tot plecata maică ta Dumné-ei Balașa. și prea slăviții tăi unchi, și Cantacuzineștii. prea înțeleptul și 'ntru tot vestitul Constandin, mai denainte marele stolnic. carele cu frumusețele, ai prea înțeleptii, și dumnezeștii lui înțelepciuni, luminiază toată politiia. și bună înzilita ai dumnezeștii ei străluciri, fiete carele ce să apropie la înbunătățatele lui petréceri, cu mare sașiu o dobândéște. și prea

(1) Gherasimü întrebuințază în textulü grecü «*δούνα και νορία*» = dómna și dómna; adecă celü românescü, ca titlatură proprie a soșilorü domnesci, iar alü doilea, calificativü comunü tuturorü femeilorü. Acésta a făcutü pe traducëtorü să întrebuințeze și termenulü vechiü slavonü «gospojda.»

«slăviții și aleșii lui frați. Mihaïu marele spătarîu (1). și tot cel mai
 «de aproape, și de bună blagorodie al vostru năam. și cu toată
 «adunaria a marilor boïari, a celui de Dumnezeu priimit sfat. în-
 «preună cu cinstitele lor soțuri și coconi. încă și cei de departe,
 «adecă ceea-lalți cinstiți boïari a celui den afară svântu sfat. împreună
 «cu cinstitele lor case. și încă loc mai ăaste și încă blagoslovenie mai
 «ăaste. carea poate mai multă lungime de loc să ajungă decât razele
 «soarelui. pentr'aciasta și blagosloveniile aciastea întărindu-se. cu blo-
 «gocestivile puteri ale prea svântului marelui Constandin. să dea mi-
 «ros bun cu darul duhului, în toate locurile tale. în orașe și în sate.
 «în svintele mănăstiri și în bisericî. și începătoriului bisericilor prea
 «svântul Mitropolîț al Ugro-Vlahiei kyr Theodosie. întru duhul svântu
 «al nostru ăubit frate și împreună slujitorîu. împreună cu de Dum-
 «nezău iubitorii episcopi. și cu toată bisericiasca svănta ciată. și cu
 «alalți cu toți pravoslavnicii, bogați și seraci. slăviți, și neslăviți.
 «tineri și bătrăni. mici și mari, bărbați și femei și coconi. pre toți
 «următori fie să-i tragi împreună. întru luminatele acélia lăcașe. întru
 «vécinicele odihne. cāntānd și bine lăudānd pre Dumnezău în vécî.
 «Amin.»

Sub textulŭ grecŭ alŭ epistolei Patriarchulŭ a întăritŭ cuprinderea
 ei cu sigiliulŭ seŭ personalŭ, pusŭ cu cernelă grasă. Acēsta dove-
 desce autenticitatea epistolei: că adecă la începutŭ ea este întă-
 rită cu titulatura, iar la sfîrșitŭ cu însuși sigiliulŭ seŭ. Sigiliulŭ unŭ
 diametru de 6 cm., în mijlocŭ este icóna S-tului Evanghelistŭ Marcu,
 întemeetorulŭ bisericei din Alexandria, ședēndŭ pe unŭ tronŭ de formă
 bizantină, care are unŭ spătarŭ sculptatŭ și douē proeminențe la extre-
 mitățile opuse ale spătarului, ca douē turnuri de biserică. La drépta
 Evanghelistului jos este leulŭ emblematicŭ cu Evanghelia în labe,
 iar picióarele sântului staŭ pe unŭ pedestalŭ, unde este însemnatŭ
 anulŭ ΜΑΧϞΒ=1692. Pe marginea sigiliului împrejurŭ sunt gravate
 aceste cuvinte : «Γεράσιμος ἐλέφ Θεοῦ Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς με-
 γάλτης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κριτῆς τῆς οἰκουμένης=» Gherasimŭ cu

(1) Gherasimŭ mai are, pe lângă acești doi unchi ai Brâncovenului, și pe Gheorghie,
 fratele celorŭ doi de mai sus. Textulŭ grecŭ este «καὶ Γεώργιον πρῶτον μέγαν σπαθάριον» =
 «și Gherghie fostŭ mare spătarŭ» a rămasŭ netradusŭ de Atanasie.

«mila lui Dumneșeu Papă și Patriarchū alū marei cetăți Alexandria și judecătorū alū universului.»

Intrându în textulū panegiricului dămū mai întâi peste titlulū lui, care în litere de aurū este de cuprinderea următoare : «A fericitului «Părintelui nostru Gherasim Arhiepiscopul Alexandriei, cuvântū de «prăznuire la marele singur biruitorū, și prea svântul împărat, «și întocma apostolū Constandin, la carele să pune nainte, acest al «psalomului bun cuvânt: «Cu slavă și cu cinste l'ai încununat pre «el și l'ai pus pre el preste lucrurile mănilor tale.» După tema de mai sus urmază panegiriculū, căruia, o spunemū dela începutū, nu-ī lipsesce nici unulū din elementele oratorice ale discursului panegiricū bisericescū. Dar mai amărunitū :

Exordiulū saū introducerea panegiricului tracteză despre vrednicia de Impăratū, avēndu-se în vedere partea textului-temă : «cu slavă «și cu cinste l'ai încununat pre el.» Se servesce de mai multe persoane biblice, ca Samsonū, Mardoheū, Iosifū și Adamū, pe cari le arată că și ele aū fostū încununate cu slavă și cu cinste, dar nici una se pōte asemēna în cinste cu marele Constantinū, a căruia cinste este vecinică, fiindū-că și opera lui a fostū universală, merită pentru tōtă lumea. Dar să ascultămū pe Patriarchulū Gherasimū, înfățișatū de către Atanasie, cum descrie elū pe Constantinū în opera mării lui (fóia 72 a) : «Nimica nu să făcea pentru plata «lui. nici să făcea pentru une niamuri și pentru pușini, ce pentru «toată mulțimea oamenilor. fiindu-ī aminte pururea după sfânta a «lui pohtă. cu dulcile ale pravoslaviīi cuvinte, să hrăniască toată «lumea.»

După exordiū oratorulū trece la rugăciunea discursului, prin care cere dela Dumneșeu douē lucruri. Intāi se rōgă să-ī dea lui «frunze neveștezite de dafin vieșuitorū al duhului», și totū felulū de ramuri de arbori mirositori, din cari făcēndu-și o cunună, să-și împodobescă «crēștetul sufletului» seū. Alū doilea se rōgă, să-ī dăruescă lui îndrăznělă, ca «să cante lucrurile și îndireptările ale «marelui Constandin cī-au făcut» (fóia 73.)

Voindū a înfățișa părțile discursului, noi lăsămū pe autorū să le

spună elū însuși prin mijlocirea Ieromonachului Atanasie, când dice : «In trei părți ca în trei capete, voi împărți cuvântul, și aciasta «o fac pentru odihna ascultării voastre. și o parte să fie întemeiată «asupra *slăvii*, a prea svântului împărat, acestui lăudat. altă parte «asupra *cinstii* lui, iar alta asupra *încununării* aceluī sufletescū al «lui dar. Și în partea dintăiu, ai căriia va să-ī fie tema, slava. voiu «spune vrăjmașii și războaele lor cī-au făcut împotriva adevăratei cu- «noștinții lui Dumnezeu. și în potriua credinții creștinești, și lumina- «tele biruințe cī-au izbândit vitiazul întrū împărați Constandin. Iar «în partea a doa căriia îi puū tema cinstea. voiu spune céle de Dum- «nezău priimate zidiri ale cetății lui, și svințirile ei. și sfânta îndireptare «ai pravoslavnicii credințe. carea împăratul sau nevoit de o au să- «vărșit. iar în partea a treia, carea iaste temeul, încununarea aceluī «sufletesc al lui dar. voiu să spuū cea desăvărșit svințire. cu carea «l'au învrenicit marele Dumnezeu.» (fóia 74.)

In partea întâia oratorul începe cu creațiunea universului după Biblie, saū după «cartea nașterii», cum o numesce Atanasie, tra- ducēndū numirea grécă *γένεσις*, saū după «cartea facerei,» cum o numimū noi astăzi. In acēstă pericopă din discursū se sta- bilescū cele douē lumī, spirituală și materială, saū «cugetătoare și simțitoare» prin care Dumneđeū se cunoșce și se simte. Trecēndū apoi la creațiunea omului, autorulū găsesce, că bărbatulū înfățișeză pe lumea cugetătoare, iar femeea pe cea simțitoare, pe omū creatū din sufletū și din trupū; și că chiar «taina» întrupărei Mântuitorului s'a făcutū totū în marginile acestui dualismū universalū, luându-și elementulū simțitorū din Fecióra Maria. Dar să dămū cu însuși cu- vintele Patriarchului teoria ivirei diavolului și a năvălirei lui asupra o- mului (fóia 75): «că în ce chip au fostū de nevoe aciastă ființe a zidirii «să-se așiază. și o pace desăvărșit să să arate. așa au fostū cu puțințe și o «price, și osădită ciartă, într' aciastași îndoită fire să fie. nu spre aciasta «mai nainte născută. pentru ca să nu să nască din vrajbă ziditoriu. «ce în singură cea voitoare (1). și nu cu săvărșire a putrejunii pentru

(1) Ierom. Atanasie, credeñdū că n'a tradusū în deajunsū vorba «προαπειρα» cu «voitoare,» a mai scrisū pe marginea textului și vorba «alegătoare.» Dar trebuie să recunoșcemū, că ideea

cărtă ce cu săvârşire de neputrezire pentru biruinţa.» In sfîrşitî încheie Gherasimû acéstă pericopă cu descrierea planului năvălirilor diavolului asupra a totî ce pörtă chipulî lui Dumneđeü, saü «ori «unde ar cunoaşte cevaş sămnu dumnezăescu, în tot chipul să facă să-l «goniască. auzit'au cum că Dumnezău ş'au pus chipul lui la omî. şi «îndată ş'au pornit oastea asupra ticălosului de om.»

Dar pentru ca lupta diavolului să fie mai simţită de omî şi totî odată generală, diavolulî a alesî întâi ca instrumente saü «arme» ale luptei sale pe cele compuse, saü «înpreunate», cum le numesce Atanasie, cu alte cuvinte pre «céle simţitoare şi nesimţitoare. «adecă dobitoacele şi céle necuvântătoare.» Odată alese armele, diavolulî a căutatî ca omulî să fugă de Dumneđeü, apoi să începă a se întreba : «carea să fie întâia pricină a zidirilorî» şi «au pus în «mintea lui acoperiri de nedumnezăire. Domnî şi Dumnezău să nu «cugete» şi în sfîrşitî l'a făcutî pe omî : «să propoveduiască cu «toată nevoinţa, pre cele ce să văd materiialnice, că sint Dumnezăi, şi «începătoare. şi întâe pricini.» Cu asemenea acte omulî a sculatî asupra sa «toate zidurile. cu multă pizmă să-l goniască. şi cu multă «urgie, ca cu nişte arme înveninate să-l răniască. îndireptându-să iale «cu acestî cuvânt. cum că li-au făcut cel fără de minte om, pre iale «Dumnezău în năpaste ca aciasta li-au aruncat. având iale socotială, «că sint de marele ziditorî Dumnezău zidite.» Astî-felî ne înfăţişeză Gherasimû pe omî, persecutatî şi uritî de tötă lumea cea materială.

Dela lumea cea «înpreunată» autorulî trece la fiinţele cele «singure» saü simple; şi arată, că şi pe aceste omulî şi le-a ridicatî în contra sa, dându-le de origine «pămăntul cu prăpatea» ca Isiodû, saü «okeian şi pămănt» ca Omerû. In sfîrşitî autorulî trece în revistă pe toţi filosofii păgânătătei cu teoriile lorî asupra universului, şi apoi încheie acéstă pericopă cu cuvintele : «aşé munciia diavolul pe ticăloşii de oameni cu trupurile céle singure,» adică cu lumea cea simplă şi nematerială. (Fóia 78.)

libertătei, din carea autorulî trage originea răului este destulî de bine tradusă cu vorba «voitoare.»

Se reîntorce autorulŭ iarăși la lumea cea compusă și aici ia în privire cosmogonia păgână și, începându cu divinitățile grece și romane, trece la divinitățile tuturorŭ popórelorŭ Asiei și ale Africei, și pe tóte le înfățișeză, ca pe nisce arme de rășboiŭ ale diavolulŭ, îndreptate în contra omulŭ. Pune între aceste arme diavolesci ființele mitologice, ca ciclopii, titaniŭ, etc., farmecele și descântecele, astrologia, idolii, jertfele, și în genere tóte practicele religioze le înfățișeză ca pe nisce arme, cu cari diavolulŭ a datŭ rășboiŭ omenirii. Și pentru a se vedé și mai bine starea de decădere a omulŭ, încheie acéstă pericopă cu cuvintele : «Dumnezăi vindea, «și Dumnezăi cumpără. cu Dumnezăi să juca și cu Dumnezăoice «să neguțetoriia. ospéte dela ei li să nălucii. și împreunări de «nunte cu ei să tocmiia. Dumnezăi zic pre carii faurii și zlátarii și «pietrarii în chipurile lor îi asămăna.» (Fóia 79.)

Pentru ca oratorulŭ să facă mai védite faptele, prin cari s'a preamăritŭ marele Constantinŭ față cu creștinătatea, începe cu figura corecțiunii oratorice, prin care se preface că-î pare rău de cele vorbite până acum. Dar, gășindu-le apoi folositóre, le împuternicesce cu legi din logică și regule din retorică, și continuă a aréta cum diavolulŭ, după ce a întrebuintatŭ pe vrăjmașii creștinătății ca arme de luptă în potriua dumneđeirei, a alesŭ ca organŭ de luptă pe Maxenție, vrăjmașŭ alŭ dumneđeirei celei adevérate, dar și alŭ marelui Constantinŭ. Dar mai amărunitŭ : «O cum eșiiu din calea cuvântulŭ meu. și nu-mi «pare rău atáta căci mi-am părășit calea. cât imi pare rău. pentru «căci mă biruiră niște basne ca acéstea, de mă scoasără din calea «mea. și mai vartos, pentru că n'am vre-o povéste ca acéia mică, «și lumescă. ce foarte mare și împărátescă și cu îndireptare sufle- «tiască. a prea blagocestivulŭ împarat Constandin. cade-să dară mai în «degrabă, precum zice parimiia. să înboldești mánzulŭ dreptŭ la țefŭ. «Ce iarăși socotescu în gândul meu, cum că ıaste foarte de triabă. «să spuŭ meșterșugurile céle de stricáciune ale vrăjmașilor. Și mai «vartos, câte au putut de li-au lătit în lume. pentru ca să piarză pe «ticălosul nıam al oamenilor. pentru că așia am făgăduit, și la în- «părțirea cea gătită a capetelor. cum că vrăjmașul au avut céle de

«multe felîuri ale lui tabere întinse, și la cuvântătoarele dobitoace
 «la oameni. ce să cade nici pe aceștea pre oameni să nu-î tăcem.
 «una pentru că așa am făgăduit. alta pentru că legea ritorilor așa
 «urmază. de vrème ce voiu eu să arăt biruințile ale marelui Con-
 «standin. cu carele luminat s'au slăvit. cade-se întâiu cu tot cel foarte
 «de triabă cuvânt. să spuîu puterile a tuturor vrăjmașilor, pe carele
 «vitiazul războinic li-au biruită. acestă meșterșug au ceia es-s înpo-
 «dobiți cu dascăliia aceiia denafară și dinlăuntru înțelepciuni adecă
 «din cunoștința cea adevărată a învățăturilor. întâiu descopăr min-
 «cinoasele slăviri, a celor din potrivă. apoi arată adevărul. socotind
 «că-s arată adevărul mai tare și mai luminat cu spunerea nainte
 «celor din potrivă.» (Foile 79—80.)

Definițiunea oratorică ce urmăză și care descrie pe Deoclitian și
 pre Maximiană, dovedesce că Gherasimă era înzestrată cu ună ta-
 lentă oratorică nu de rëndă, când se exprimă: «Aceștea au fost
 «cei doi împărați ai iadului. soțiia cea prea spurcată a răutății. cămă-
 «rile ai drăceștii înpuțeciuni. otrăvile sufletelor celor fără de moarte.
 «rănele cele viermănoase. lepădătorii svintii troițe. pizmașii chipului
 «a celui fără de început părinte. lepădătorii de nașterea fiului. batjo-
 «curitorii purcéderii sfântului duh. luptătorii vieții îngeresti, împotri-
 «vitorii învățăturilor svintelor taîne. ucigașii rudelor lui Hristos. lup-
 «tătorii vecinicilor bunătăți. turburătorii svintii biserică. pierzătorii
 «cunoștinții lui Dumnezeu. întunecatele stéle ale iadului. moșnéni
 «focului de vécî. aceștea la războiul acela împotriva lui Hristos.
 «s'au meșterșuguit di-au făcut. orânduiala războiului, ce să chiamă
 «kiliemvolos (1).» În sfîrșitū acéstă pericopă se ocupă cu descrierea
 oratorică a persecuțiunilor lui Maxenție, și să încheie cu o rugă-
 ciune către Dumneđeū pentru martiriū, cari s'au nevoitū în lupta
 cea bună a creștinătăței. (Foile 81—84.)

În pericopa următoare autorul începe cu laudele marelui Con-
 stantinū, pe cari elū le scóte din lupta acestuia cu Maxenție. Descrie răs-

(1) O tactică de răsboiū maritimū, compusă din înșirarea corăbiilor astū-felū, ca să nu
 pótă fi găurite de corăbiile ce aveau virfurile ascuțite. Vine dela grecesculū, care a rămasū
 netradusū, *κοιλέβολον*=tactică de răsboiū și acesta dela *κοιλία*=adîncătură și *ἔμβολος*=virfū.

bóiele lui Constantinŭ contra lui Maxenŭie la Roma, ŝi triumfulŭ celui dintăi cu ajutorulŭ crucei. Trece după acésta la găsirea preinchipuirilorŭ crucei în vechiulŭ Testamentŭ, ŝi în sfirŝitulŭ încheie ŝi acéstă a doua pericopă cu o explicare mistică a crucei, unde stelele celorŭ patru puncturi cardinale ale firmamentuluiŭ sunt luate dreptŭ cele patru cornuri ale crucei. In pericopa a treia se descriŭ virtuŝile marelui Constantinŭ, cu cari l'a înzestratŭ Dumneŝeu, tentaŝiile diavoluluiŭ de a se vindeca cu sânge de prunci de bubele de cari suferia ŝi botezulŭ lui Constantinŭ, ca «feredeŭ» vindecătorŭ. Arătândŭ, în sfirŝitulŭ, ŝi triumfulŭ lui Constantinŭ asupra lui Licinie dovedesce, că puterea diavoluluiŭ este desrădăcinată ŝi dela răsăritŭ, ŝi înlocuită cu cinstirea crucei; iar marele Constantinŭ, ajungëndŭ astŭ-felŭ servitorulŭ lui Christosŭ, se bucură de numirea «întocmai «cu Apostoliŭ». De aceea creŝtiniŭi toŝi sunt datorŭi să mulŝămésca «cu «tot sufletulŭ stăpănuluiŭ tuturor ŝi să cănte: «cu slavă ŝi cu cinste «l'ai încununat pre el ŝi l'ai pus pe elŭ peste lucrurile mănilor «tale». (Foile 85—100.)

Partea întâia a panegiriculuiŭ se încheie cu laudele aduse lui Constantinŭ pentru zidirea Constantinopoluluiŭ. Mai întâi ia dispoŝiŝia oraŝuluiŭ, ŝi-lŭ găsesce dispusŭ în formă de triumphiŭ; ŝi în acéstă dispoŝiŝiune oratorulŭ vede pre cele trei feŝe ale s-tei Treimi, menite a ruina păgănatatea ŝi a face din oraŝŭ o cetate cu totul creŝtinésca. Luândŭ apoi în privire topografia oraŝuluiŭ ŝi găsindu-lŭ înŝiratŭ pre ŝapte déluri, totŭ în modŭ misticŭ autorulŭ panegiriculuiŭ vede ŝi aici cele ŝepte daruri ale bisericiei, sau misterele ei, cari facŭ din Constantinopolŭ o cetate tare ŝi misterioasă. Insuŝi aŝezarea pămîntuluiŭ oraŝuluiŭ la marea de Marmară cu cele doué bosforuri, adecă celŭ ce duce la marea Négră, precum ŝi cel-alaltŭ, care trece în marea Egee, dă Patriarchuluiŭ Gherasimŭ materia trebuitoare pentru a vedé aici semnulŭ crucei ŝi a scóte pentru marele Constantinŭ atâtea laude, pentru că a sciutŭ să alégă unŭ asemenea locŭ pentru cetatea creŝtinătăŝei, menită a atrage la sine popórele din cele patru puncte cardinale ale lumii. In sfirŝitulŭ, închinarea cetăŝei Maicei Domnuluiŭ de către marele Constantinŭ in-

pune autorului să vadă, că acesta s'a făcutu cu douë scopuri: unul pentru apërarea cetăței și a avutului ei în potriua vrășmașilor vëduți, și alta pentru apërarea bisericei prin sinódele, ce s'a ținutu aici și cari aũ întăritu credința creștinésă.

Partea a doua a panegiricului tractéză despre sinodulũ din Nicea. Aici se desfășură tóte elementele, ce aũ compusũ sinodulũ, se arată secțiunile, ce s'aũ ocupatũ cu doctrina Bisericei contra lui Arie și în sfirșitũ se dogmatiséză divinitatea Fiului.

În pericopa întâia a acestei părți Gherasimũ face laudele trebui-tore marelui Constantinũ pentru adunarea sinodului; și împarte numërulũ părinților, ce aũ compusũ sinodulũ în patru cete, saũ secții, câte 89 părinți în fie-care cétă. Fiindũ însă că de patru ori optũ-đeci facũ 320, și nu 318, numërulũ părinților din sinodũ, de aceea autorulũ dă lui Constantinũ douë numere; adecă unul pentru sufletulũ și altulũ pentru trupulũ lui. De altă parte, fiindũ-că are asemënate secțiile sinodului cu cele patru strune ale unei chitare, face din sufletulũ și din trupulũ lui Constantinũ douë ciocănele, cu cari lovite fiindũ strunele chitarei, aũ produsũ doctrina cea armoniósă a Bisericei ortodoxe. Mergëndũ cu asemënarea acesta mai de parte, pune pe Constantinũ de lovesce în secțiunea întâia a sinodului, care produce cântarea cea armoniósă a identității dintre substanța saũ «ființa» Fiului și a Părintelui. Apoi Gherasimũ đice, că Constantinũ a lovitũ struna a doua a chitarei, saũ a pusũ pe secțiunea a doua a sinodului ca să dea și acesta sonulũ ei; și aici s'a produsũ cântarea, care a orbitũ pe Arie și pe aĩ sãi, și care a așezatũ doctrina despre «fiirea» Fiului, precum și cea despre «părinția» Tatălui cerescũ. În secția a treia se stabilește după aceeași normă egalitatea Fiului cu Părintele, și se înlătură neegalitatea în timpũ a persónelorũ S-tei Treimĩ; se punũ apoi a fi egale atâtũ din punctulũ de privire alũ «cătuirei» = cătimei, cât și a raporturilorũ dintre dinsele. În sfirșitũ secția a patra, totũ într'o cântare armoniósă, eșită din chitara cea misteriósă, a stabilitũ deosebirea persónelorũ sântei Treimĩ. Și mai întâi pe basa triunghiului se dovedesce unitatea cu trinitatea dumneđeirei. Același lucru se face

şi prin mijlocul armoniei sonurilor dintr'unu glasu; iar cu pilda cărămidei s-tului Spiridonu se arată, că şi în modu simţitu se póte dovedi unitatea lui Dumneđu în treime: Reproducemu aici după Ieromonachulu Atanasie argumentulu armoniei sonurilor pentru particularităţile lui limbistice şi chiar logice: «Iar alte date o dovediia «cu pilde ale cântărilor. cum ar fi cu glasul. carele fiind glăsuire «a duhului, iasă prin gătlej prin ţeviia cea vârtoasă. şi întrând în «viersu întâiu să odihneşte pe ison (1), precum şi iase de pe gătlej. Şi «de vom zice cum că ison ţine întru sine tot glasul, şi iasă afară «nu vom greşi. Pentr'aciasta îl şi numim pe ison la cântare încé-«pere, şi întărire. şi temeiu şi naştere glasnicilor. şi are şi glas foarte «plin şi doveditoriu. după care puteri şi osebiri putem să zicem cum «că ison, poate să să asămenéză cu faţa părintelui. carele se grăiaşte «izvorul dumnezăirii. precum şi ison iaste izvorul glasnicilor. şi «dintr'acesta din ison es 2 glasnice, vari şi oxi, adecă greu şi as-«cuţit, sau supţire şi gros. şi într'aciastea stă tot glasulu. şi ison «carele izvoréşte glasul. ce în cea grea precum îi iaste firea grea. «iară în cia ascuţită, precum iaste ascuţită, aşia iaste şi glasul. Acéstea «sint ca nişte pilde ale fiului, şi ale duhului. şi precum tot glasul «iaste în oxiiia şi în variia şi în ison. într'acesta chip toată dumne-«zăirea, în fiul şi în tatăl si în duhul». (Foia 110.)

După ce se arată, totu în partea a doua a panegiriculu, că lucrările sinodulu aũ fostu trecute în condica imperială la Constantinopolu, adeverindu-se cu iscăliturile părinţilor sinodulu şi întărindu-se de marele Constantinu, şi după ce se închee acéstă parte a discursulu cu textulu-temă: cu slavă şi cu cinste etc.; autorulu intră în partea a treia a discursulu său, unde se ocupă de o nouă laudă a marelui Constantinu, adecă aflarea cinstitei cruci.

Mai întâi pune pe sânta Elena a se pregăti de călătorie, ce are a întreprinde la Ierusalimũ pentru aflarea crucei. Ajungendu cu bine, aici găsesce pe Iuda, celũ ce din strămoşii cunoscea locul

(1) Ierom. Atanasie, într'o notă de pe marginea manuscrisulu, scrisă cu chinovarũ. iacă cum definesce isonulu şi cum îl numesce pe românesc: «Ison să numéşte glasul cel «dreptu, ce să zice românéşte «goidul.»

care ascundea crucea; iar după scóterea crucei și a pirónelorú din pámintú, s-ta Elena se rógă lui Isus celú rěstignitú pre ea să o învrednicéscă de a primi s-ta cruce. Aducéndú s-ta Elena crucea la Constantinopolú, o înfățișeză fiului sěú, care o primese cu multă cinste și ceremonie, iar Iuda prin botezú numindu-se Chiriacú, ajunge Patriarchú de Ierusalimú. Urméză după aceste o interpretare mistică a crucei, unde ea este pentru calitáțile sale morale aseménatá cu osia pámintului, care ține în echilibru universulú întregú.

Indreptându-și marele Constantinú cuvîntulú către maică sa Elena, îi mulțamesce ca unú fiú adevératú, pentru comóra ce i-a adusú, numind'o moștenire și singura moștenire, ce ea, ca o mamă adevératá, putea să-i dea. Apoi Constantinú, vorbindú totú cu maicăsa, arată proprietáțile crucei, ce în modú metaforicú se potú găsi în vechiulú Testamentú.

Dupá acesteá Constantinú se îndreptéză către popóarele pámintului, nefácéndú deosebire de vîrste și de stárilé sociale și le îndemná, ca să priméscă crucea, ca pre unú odorú trebuitorú tuturorú și propriú pentru tóte trebuințele morale ale omului. Aici iarășí autorulú se lasă în misticismulú sěú prea iubitú, și găsesce dealungulú Bibliei texturí, din cari scóte proprietáți deosebite ale crucei.

Intr'o pericopă deosebitá, Constantinú chémă pe Patriarchulú, invitându-lú ca să priméscă crucea și să o așeze în Biserica cea mare a Patriarchiei. Apoi arată atributele crucei, neuitándú autorulú de a se supune și aici direcțiunei teologice a timpului sěú, adevécă de a face misticismú de ajunsú. Dupá acesteá trece la întrebuițárilé crucei din Biserică și viața creștinilorú. Arată Patriarchulú întrebuițarea crucei la arhitectura bisericéscă, ornamentațiunea ei (din secolulú XVII), precum și în practicarea misterelorú, cari tóte trebuescú, dice Gherasimú, sěvârșite în chipulú crucei. Aici întâlnimú o particularitate desbátutá multú în literatura teologică, și care privesce modulú sěvērșirei botezului, adevécă, că la botezú apa sánțitá să se tórne pre capulú celui botezatú în chipulú crucei. Do-

vedindŭ acestŭ locŭ, cã la 1692, data acestui panegiricŭ, botezulŭ se efectua la Alexandria ŝi prin turnare; iar de altã parte, cã la aceeaŝi datã acẽstã practicã bisericescã nu scandalisa nici pe teologii romãni. Reproducemŭ aici amẽdouẽ textele acestui locŭ, adecã ŝi textulŭ grecŭ alŭ lui Gherasimŭ precum ŝi pe celŭ romãnŭ alŭ Ierom. Atanasie: «ὅλα τὰ μυστήρια σταυροσχημάτιζέ τα. εἰς τὸν βαπτίζομενον, σταυροῦ σχήματι, τὰ ἅγια νερὰ εἰς τὴν κεφαλὴν. εἰς τὸν μωρίζομενον, μὲ τὸ ἴδιον σχῆμα εἰς ὅλα τοῦ τὰ μέλη»=Toate tainele sã «le inchipueŝti în cruciŝ. la cel ce sã botiazã cu chipul crucii sã toarne «svãnta apã în cap. la cel ce sã miruiaŝte într'acestaŝi chip» (la tôte mãdulãrile lui). Continuãndŭ apoi Constantinŭ înŝirarea întrebuintãrei crucei la tôte actele ðilnice ŝi chiar economice ale vieþei creŝtinilorŭ, ajunge acẽstã pericopã a fi pentru noi însemnatã ŝi din punctulŭ de privire casnicŭ, ŝi acẽsta pentru cuvintulŭ, cã aici gãseŝce cine-va o sumã de nume ale obiectelorŭ din viaþa economicã romãnescã a secolului XVII.

În cea de pe urmã pericopã, cu care se închee partea a treia a panegiricului, se istoricesce aŝezarea sãntei cruci în Biserica Patriarchiei, mórtea Elenei ŝi a marelui Constantinŭ, îngroparea lorŭ ŝi întristarea ce s'a pricinuitŭ cu acestŭ prilejŭ. Apoi se trece la epilogulŭ sau încheerea discursului.

ŝi acẽstã parte a discursului este lucratã dupã tôte regulele oratorice. Aici autorulŭ începe iarãŝi cu o asemẽnare, ŝi invitã pe ómenĩ a învăþa dela zugravĩ, cum potŭ sã-ŝi facã ŝi ei chipulŭ lorŭ, caresã semene cu Dumneþeŭ. Þice, cã deŝi Dumneþeŭ este nevẽduþŭ ŝi fãrã de inchipuire simþitã, pôte sã se facã modelŭ de asemẽnare pentru ómenĩ prin plãcuþii, cari cu faptele ŝi cu voinþa lorŭ s'aũ asemẽnatŭ lui Dumneþeŭ, dupã cum a fostŭ ŝi marele Constantinŭ. Acestŭ sãntŭ alŭ Bisericei nóstre, ðice autorulŭ, dupã ce a luptatŭ în potriva vrãjmaŝilorŭ creŝtinãtãþii, cari erau organele cele mãicredincioŝe ale vrãjmaŝului nẽmului omenescŭ, s'a îmbrãcatŭ cu smerenia crucii, care l'a fãcutŭ sã se asemẽneze voiei lui Dumneþeŭ, ŝi cu acẽsta s'a fãcutŭ pe sine prototipŭ alŭ celorŭ ce voescŭ sã se asemẽneze voei lui Dumneþeŭ. În puterea smereniei sau a supunerei sale la voia

lui Dumneḃeu, Constantinū a adunatū sinodulū din Nicea, întărindū credința creștină, și frângendū cu acēsta tóte armele diavolului contra omenirii. Prin smerenie omenirea a învățatū, că «toate prin Dumneḃeu s'aũ făcutū și făr de el nemica nu s'aũ făcut»; iar prin marele Constantinū și la sinodulū din Nicea noi ne-amū învățatū a dice: Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἰσχυρῶν τε πάντων, καὶ ἀοράτων. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, etc. Româniī însă, din Moldova în particularū, s'aũ deprinsū a doxologisi pe Dumneḃeu prin Ierom. Atanasie așa: «Crezu *«într'un* Dumnezău părintele *a tot putiarniculū*, făcătorilū cerilulū și *«al pământulū* și a celor văzute tuturor și a celor nevăzute. și *într'un* «Domnu **ΓΓ ΧΓ** fiilul lui Dumnezău cel unul născut. carele *e născut «din părinte* mai nainte de toți vécii. i. procī.»

Amū ḃisū, că Ierom. Atanasie a învățatū pe Moldoveni a se ruga lui Dumneḃeu cu acestū creḃū, și acēsta o întemeiemū pe cunoșcința istorică, că în jumētatea a doua a secolului XVII s'aũ făcutū între altele mai multe încercări de traducere a simbolului credinței, mai alesū în Muntenia. Sciamū până acum că asemenea încercări s'aũ făcutū sub Mitropoliiī Stefanū, Teodosie, și în sfirșitū de cătră Mitropolitulū Antimū Ivirénulū. s'a așezatū formula creḃulū, care astăḃi este comună tuturorū Românilorū (1); nu sciamū însă în modū lămuritū de o încercare de traducere moldovenescă. Fiindū însă că Ierom. Atanasie, după cunoscințele nóstre, face întâia încercare de traducere a simbolului credinței; și fiindū-că elū în douē locuri este credinciosū textulū originalū, iar în unulū se depărtéză; de aceea noi amū reprodusū în întregulū lui textulū originalū din panegiriculū lui Gherasimū, punendū în aceeași întregime și textulū lui Atanasie și amū subliniatū texturile deosebite.

Terminandū cu analiza panegiriculū, ne aflămū în fața unui tractatū alū Ierom. Atanasie, despre valórea cuvintulū la omū, și căruia elū îi dă forma unei prefețe la manuscrisulū ce ne ocupă.

(1) Despre a Mitropolitulū Ungro-Vlachiei Teodosie, a se vedē *Biserica ortodoxă română*, anulū V, 1880—81, pag. 80.

Fiindă-că acestă tractată este producăiune proprie a lui Atanasie, teologulă română ală secolului XVII; fiindă-că în acestă tractată se oglindese cultura teologică dela noi din timpulă arătată şi pôte chiar cea din Academia vasiliană dela Trisfetitele din Iaşi; şi în sfîrşitū, fiindă-că acestă tractată în părţile lui, proprie unei prefeţe, ne înfăţişeză o sumă de elemente istorice şi chiar literare referitóre la acestă manuscrisă; de aceea noi ilă reproducemă aici în întregulă lui. (Foile 134—136):

«De cât toate darurile şi podoabele ci-au dăruită Dumnezău omului. «(iubite cetitoră) mai cinstit şi mai frumos, şi mai de folos ăaste «cuvăntul. că cu acesta să osăbăste omul din toate cėlălalte zidiri. «carele măcară deşi sint înfrumuseţate cu bogate daruri. ăară neavăndă «cuvănt. să arată toate ca nişte slugi înaintea omului. şi pre aciasta «să cunoaşte mai chăar. că numai singur omul ăaste chipul lui Dumne- «zău. că toate căte sint. şi văzute. şi nevăzute. fără de cuvănt nici să «ştiu ce sint. nici unde sint. nici pentru ce sint. ce precum ăaste cându «lipsăste soarele de pe faţa pământului. toate sint nevăzute şi necu- «noscute. ăşa ar fi şi când ar lipsi cuvăntul, toate întunecate şi uitate. «čiar cu cuvăntul căte au fost, şi sint şi vor să fie. ori dumnezăeşti, ori «omeneşti. ca cum ne vedem faţa prin oglindă, ăşa le vedem şi le pri- «vim înaintea ochilor noştri. precum zice şi hotarul lui. Cuvăntul «ăaste ingeră. adecă vestitoră gândului. care scoate la arătare cèle «într'ascunsu cugetate. că precum povestăste cèle văzute de ochii tru- «peşti. cu atăta mai chăar zugrăveşte cèle privite de ochii sufletestă. şi ca «un zugrav foarte iscusit. ce zugrăveşte tot cu un félău de văpséle. multe «şi neasămăanate icoane. ăşa şi cuvăntul. pre cât sint fără de număr «faptele trupestă şi sufletestă. cu atăta şi chipurile le zugrăveşte în «multe şi fără de număr félăuri. şi nici unul cu altul nu-ş samăná, «nici cu numele, nici cu voroava. şi atăta tărie are cât nu poate «nici o putére alta să-l biruăscă. precum şi zice oare cine. că mai «tare de cât cuvăntul nemica nu ăaste. că adevărat. că pre o mul- «ţime de norod. pre carea nú o are puté nenumărată sabie să o «supue. ăară un cuvănt singur o plăcă supt voia lui, ori spre rău, «ori spre bine. şi pe inema cea prea blăndă. o face mai sirăpă de

«cât toate céle sălbatece. iară pre cîa sălbatecă și înpietrită o măn-
«găe și o înblănzește. și acii o face véselă, acii întristată. acii scoate
«lacrămi, acii răs și bucurie. pentr'aciasta și înțelepții s'au nevoit de
«l'au lățit și l'au înmulțit. atăta cât să poată zugrăvi cu el toate fap-
«tele sufletești, și trupești, și văzute și nevăzute. precum să véde.
«din nenumărata mulțime a cărților. câte au făcut svinții și înțe-
«leptii. și totu făcū și până astăz. precum și acest părinte Gherasim
«Alexandriianul. fiind și el adăpat, din izvorul cel neputred al în-
«vățăturii. au făcut și face multe cuvinte de învățătură. dintru carele
«ăaste și acest cuvânt de laudă al fericitului Constandin. carele
«pân'acum n'au fost. ce acuma întâiu el l'au alcătuit precum să
«véde. și una pentru lauda și pofala fericitului Constandin împărat.
«alta pentru dragostea și pofta sufletiască a mării sale blagocestivului
«Domnū Ioan Constandin Băsărabă voevod. atăta de cu nevoință l'au
«alcătuit. cât ș'au arătat toată putérea învățăturii lui. și împreună cu
«lauda. și cu istoriia svinților. au arătat cu meștersug. că știe toate epi-
«stimile. adecă măestriile filosofii. carele sint acéstea. ritorica. loghica.
«fisica. metafisica. gheometrica. astronomia. arifmitica. musica și în-
«alta teologhie. dintr'aciastea din toate au sămănat. câte puțină în
«sămănare. carea unde au socotit că să cuvine. care lucru cetind
«neștine cu socotială. va cunoaște carea unde să însămniază. pentru
«că de vréme ce măriia sa au zidit casă minunată și vestită. și cu
«tot féliul de materie necuvântătoare înfrumusețată. în carea au zu-
«grăvit icoana cea trupéscă a fericitilor împărați. a lui Constandin
«și Elena. ca să să proslăvască și să să cante. și rugi nepărăsite cătră
«ei să să facă. zidit'au ș'au alcătuit și case cuvântătoare. pre acestu
«de prăznuire cuvânt. cu multe féliuri de podoabe cuvântătoare în-
«frumusețat. întru carele au zugrăvit icoana cea peste fire luminată.
«a fericitului suflet acestor svinți împărați. carea ăaste zugrăvită cu
«tot féliul de fapte bune și dumnezăești. Pentru aciasta dar toți
«căți să vor afla lăcuitori la acestū svânt lăcaș. precum vă veseliți
«și vă mângăați ochii ceș trupești. privind înaltele și frumoasele zidiri.
«și alte podoabe ale aceștii sfinte case din materii făcută. într'acesta
«chip fără de lenevie și cu multă osărdie. să petréceți și să priviți

«şi aciastă zidire şi alcătuire de cuvinte minunate şi vrédnice. ca să
 «vă veseliţi şi să vă mângăiaţi ochii cei sufleteşti. din bunele mirohuri
 «ale faptelor sfântului Constandin. şi nepărăsite laude şi rugăciuni să
 «faceţi. pentru fericita şi nărocita viaţă a prea luminatului. şi blago-
 «cestivului nostru stăpân. Ioan Constandin voevodă. şi pentru toată cin-
 «stita casă şi tot niamul mării sale. — Că pentru aciasta mai mult
 «l'au făcut cu multă cheltuială. şi l'au scos la lumină. de pre limba
 «greciască, pre limba romăniască. şi l'au şi scris precum să véde. prin
 «osteniala. smeritului şi mai micului tuturor. robul şi rugătorul mării
 «sale. Ermonah Athanasie ot Agapiia. ca de n'ar fi nici cetit bogăţi
 «alte date laudele şi dumnezeştile fapte. şi fericita viaţă acestor
 «sfinţi. din cuvântul acesta să le ştie şi săle afle toate pre amă-
 «runtul. Cetiţi dară şi mulţamiţi. şi cu toată nevoiņa să siliţi. şi
 «sufletele să vă spăsiţi. Amin.»

4. *Observaţiuni limbistice.*

Atâtŭ lexica câtŭ şi morfologia limbei grece din acestŭ manu-
 scrisŭ ne spunŭ, că Gherasimŭ, Patriarchulŭ de Alexandria şi auto-
 rulŭ panegiriculuiŭ cu epistola respectivă, se află sub înriurirea
 limbei grece din secolulŭ XVII, care înriurire a duratŭ până în
 secolulŭ cŭrgătorŭ. Clasicismulŭ limbei elenice, după ce a înduratŭ
 în desfăşurarea lui înriurirea creştinismuluiŭ, a fostŭ supusŭ mai
 alesŭ în priviņa morfologică înriurirei limbelorŭ neolatine. Simpli-
 ficândŭ, ca şi acestea, terminaţiunile substantivelorŭ şi cu aceste şi
 pe ale adiectivelorŭ, ea a simplificatŭ şi morfologia verburilorŭ,
 întrebuiņândŭ mai puține forme proprii pentru exprimarea modu-
 rilorŭ şi a timpurilorŭ şi recurgândŭ pentru acésta la ajutorulŭ
 particulelorŭ şi a verburilorŭ auxiliare, cu cari se imputineză for-
 mele proprii. Acestŭ modŭ de a scrie elinesce a înlesnitŭ şi pe
 Atanasie în traducerea textuluiŭ grecŭ şi în genere a face traduc-
 Ńiuni literare; lucru ce nu s'ar fi pututŭ, dacă limba textuluiŭ
 nostru era cea elenică veche. Dar mai specialŭ:

Luândŭ la întimplare ori-ce parte a textuluiŭ grecŭ, vedemŭ o

limbă cu totul analitică, care caută a da întregu şirulū cugetării, şi de aceea şi Atanasie îlū pôte urmări în traducerea sa pasū cu pasū, adăugendū numai ici colea câte o vorbă, care se părea trebuinciosă traducerei române. Partea întâia a panegiricului lui Gherasimū se începe așa: «εἰς τὸ πρῶτον» Atanasie traduce: «la (partea) dintăiū»; «σοφώτατα ἐμαθ-ητεύθη εἰς τὴν ἀρχίνουιάν σας» — «foarte înțelepțește s'au aflatū de cea istetă a voastră minte;» «πῶς εἰς τὴν κρίσιν ὁλονῶν τῶν πραγμάτων, ὁ μέγας κτίστης καὶ δημιουργὸς θεὸς κόσμους ἔκαμε δύο» — cum că la zidirea tuturor lucrurilor, marele ziditoriū şi făcătorulū Dumneḑeū, doao lumī aū făcut.» Numai din acestū locū se pôte vedē în deajunsū natura limbei grece din manuscrisulū lui Gherasimū, şi deosebiriile ei de limba cea sintetică a Elinilorū vechi. Şi pleonasmulū particulelorū cu alū articolului, şi construcția fraselorū, şi lexica vorbelorū ne face să vedemū o limbă neo-latină cu vorbe elenice; iar lui Atanasie îi dă putință de a urmări pasū cu pasū pe Gherasimū în traducerea textului elenicū. Voiū măi aduce ore-carī exemple de morfologie ca: «θέλω λέγει» — «voiū dice» în locū de λέξω vechiū; sau «τὸν ἠξίωσεν» — «l'a învrednicit?» etc. În genere, limba din textulū grecū alū lui Gherasimū este limba grecă modernă în formațiunea ei, cu înclinațiunii lexice şi morfologice către limbele neo-latine.

Limba din textulū românū alū manuscrisului ne dovedesce, că Ieromonachulū Atanasie, aflându-se în fața textului grecū, a simțitū trebuințele logice şi gramaticale ale limbei, care trebuesce să analizeze cugetarea omenescă în modū regulatū şi uniformū. De aceea descoperimū nisce regule în întrebuiñarea literelorū şi a diftongilorū, o tendință spre stabilirea unei lexice cu o terminologie proprie, şi a unei morfologii fixe cu înrîurire atătū slavonă câtū şi grecă, şi în sfîrşitū unū amestecū de cuvinte şi forme moldovenesci cu altele muntenesci. Dar să studiămū în deosebī pe fie-care din aceste particularități ale limbei lui Atanasie.

În întrebuiñarea literelorū are nisce regule fixe, pe cari le observă cu punctualitate şi cari regule ne aducū aminte de o asemenea întrebuiñare a literelorū din manuscrisulū Albina. Întrebuiñarea con-

sónelorŭ la Atanasie este acea comună tuturorŭ scriitorilorŭ cu cirilice, cu deosebire dóră, că elŭ nu asvirle de-asupra rëndurilorŭ pe tóte consónele. Regule deosebite se vedŭ la Atanasie în întrebuintarea vocalelorŭ ŝi a diftongilorŭ; ŝi elŭ are pe *i* cu sonŭ plinŭ totŭ-deauna înaintea unei vocale ca în vorbele: **коуѣинца та, мѣоу,** **всзрдѣ,** etc., iar pe *и* (*i*) ilŭ întrebuinteză la mijloculŭ vorbelorŭ cu sonŭ plinŭ totŭ-deauna ŝi la sfirŝitŭ ca pe unŭ *ŝ* scurtŭ; asemenea mai întrebuinteză ŝi unŭ *ı* de forma acésta, totŭ-deauna cu sonŭ scurtŭ ŝi în asviriliturı. Vocala **z**, întrebuintată în mijloculŭ vorbelorŭ are sonulŭ de *ă* ŝi *ı* ŝi la sfirŝitŭ n'are sonŭ, ținendŭ loculŭ lui *ŭ* scurtŭ; iar **к** totŭ-deauna la sfirŝitŭ cu sonulŭ de *ŝ* scurtŭ. **Ѡ** se întrebuinteză totŭ-deauna la începutulŭ vorbelorŭ cu sonulŭ de *in* ŝi **ж** numai la sfirŝitŭ cu sonulŭ de *i*, ca în vorba **моуѣтж**, în locŭ de *multă*, ceea ce mai dovedesce ŝi unŭ moldovenismŭ. Diftongulŭ *ia* se înfăŝiseză de Atanasie prin **и** ŝi **Ѡ**, ŝi a doua numai la mijloculŭ ŝi sfirŝitulŭ cuvintelorŭ, ca în vorbele **воарн,** **политѠ,** iar întâia numai la începutŭ ŝi la mijlocŭ, ca în vorbele **истѣ,** **фикакноуѣоуѣ,** etc. Litera **ѣ** se pune totŭ-deauna în corpulŭ ŝi la sfirŝitulŭ vorbeı ŝi de regulă în corpŭ cu sonulŭ de *e* deschisŭ, adică *é*, iar la sfirŝitŭ cu sonulŭ diftongulŭ *ea*. Aŝa în expresiunile **петрѣчерѣ поастрѣ,** celŭ întâi **ѣ** are sonulŭ de *é*, ca în vorbele **врѣме,** **ѣлипписѣни** etc., iar **ѣ** dela sfirŝitŭ sună ca *ea* alŭ nostru de astăđı, ca în **калѣ** = *calea*, etc.

Ieromonachulŭ Atanasie spune ŝi elŭ că este «ot Agapia» ŝi limba lui ne dovedesce că este moldovenŭ, trăitorŭ în urmă în Muntenia. Vorbele: «**ѣелюшаг**» în locŭ de «felŭ» (fóia 94), **гизда-воуѣ** = frumosŭ (fóia 80), **дворн** = silia, sluja (f.83, 96), **мицоуркѣ** = sarică (f.88), **сирѣнкѣ** = iute, sêlbatică (f.135), **контенѣме** = continuă (f.124), **момѣтѣ** = moméla undiței (f.126), precum ŝi formele vorbelorŭ de **сѣнт** saŭ **сѣнт** în locŭ de sunt, **кар** = clarŭ (f.134, 135), **ромзнѣскѣ** (136) în locŭ de rumânescă, dovedescŭ până la evidență, că Ierom. Atanasie era românŭ din Moldova, care ŝi-a introdusŭ în manuscrisŭ vorbele ŝi formele cu carı era deprinsŭ din copilărie. De altă parte totŭ acestŭ manuscrisŭ ne face să vedemŭ în Atanasie

o persoană, care la lucrarea manuscrisului se afla trăitor în Muntenia și era sub înrîurirea limbistică a acestei țări. El, ca Moldoven, în genere întrebuițeză pe **ДИН'**, dar nu arare-orî și mai ales în compuse și pe **ДЕН'**; **ДНИИ** și **ДЧИ**, găsim însă și pe **ДЧИИ**; în **ДОУРОРИЛЕ** (f. 125) se vede Moldovenul, care încurcă morfologia moldovenescă cu cea muntenescă. În mintea lui Atanasie era forma moldovenescă *durerile*, dar în Muntenia dă peste vorba *дор* = durere, și prin metatesa vocalelor face *durorile* în loc de *dorurile*, care pentru Atanasie însemna *dorințe*. Este și mai caracteristică încurcătura particulelor *a*, *ală*, *aă*, *ale* (f. 69, 70 etc.); această singură particularitate ar fi de ajuns, ca în Atanasie să ne arate pe moldovenul care locuesce în Muntenia, dar care până la mórtea sa se încurcă în întrebuițarea lor (1).

În formularea vorbelor Atanasie, supunându-se cerințelor logice și gramaticale ale unei limbi avute, se vede purtat de trei cu-

(1) Observațiuni și păreri asupra vorbelor citate în această pericopă :

Фелюшагъ = felu, se întrebuițeză numai în Moldova, pöte și în Transilvania, iar în textu stă așa: «**ДОУПЪ КОУМ ЛЕ ІАСТЕ ПОУТЪРЪКЪ ФЕЛЮШАГОУЛОУ**».

«**Гиздăвоуахъ грзоуи аа грзоулоу**» = «frumosul (mașcatul) grăunte etc.» Se întrebuițeză în Transilvania și în ținuturile de munte ale Moldovei, unde se întâlnește și vorba ghizidei = lucernă sălbatică cu flörea galbenă, adecă frumoasă pentru Român. Vine dela slavonesculу гизданыи = frumosu.

Д р о р і а н о р о а д е л е а ш е н т а н д х р з о у н о у л а = silia, slujia etc. și pe **Феричниин А'уери коу невеститъ плекчионе д в о р н и д** = slujindü. Vine dela **дворить** = a stă lângă ușă gata de slujbă, a sili și acesta dela **дворъ** = ușă, curte.

«**Шн коу мицоурка жоудекциин чени нефциарниче**» = și cu coiful etc.; în textulü grecu stă: «**κχι τὸν κόρυθα τῆς ἀνοκρίτου κρίσεως.**» Decî Atanasie a tradusü pe **κόρυθα** cu mițurcă, adecă, sarica mițösă a ciobanilorü. Și în românisarea acestei vorbe elü a avutü în vedere că **κόρος-θος** însemneză capü, acoperișü de capü până la urechi de aramă, coifü, türcesce «**başlıc**», franțuzesce «**têtiere**».

«**О фаче ман сирѣпъ де кѣт тоате чѣле сѣлѣатиче.**» Vorbă moldovenescă cu înțelesul de iute (iapă sirépă, sălbatecă.) Astăđi se mai aude numai în povești și aici tot-deauna calificativü pe lângă vorba iapă.

«**Поузици пе Пабел коум контенѣше ши зиче.**» Unü moldovenismü, astăđi cu înțelesul de a înceta, dar la sfirșitulü sec. XVII avea înțelesul primitivü de a continua, pöte și a înțelege.

«**А'троуахъ А'брзкандѣте ка момѣтѣ А'оуниче.**» În locü de moméla undiței. Se întrebuițeză numai în unele părți ale Moldovei, nu scimü dacă nu și în Transilvania.

«**Шн пре ачаста сѣ коуноаще ман клар**» și aiurea: «**коу атѣта ман клар зоугрѣкѣте**» etc. În amândouë locurile ca adverbü și cu înțelesul de «clarü» arêtatü. Întrebuițatü se vede de multü în Moldova

«**Пре лимѣ ромѣнискъ.**» Aici Atanasie nu s'a lăsatü influențatü de muntenescul «rumănescü—scă.»

rente limbicte. Mai întâi este curentul național, care îi procură materialul trebuitor pentru lexica cuvintelor; apoi vine după acesta curentul elenic și cel slavon, care îi îndreptăză activitatea și îl face ca odată să se supună rămășițelor înriurirei slavone din limba scrisă veche, și cele de mai multe ori supunându-se, ba ăicū mai multū înaugurândū unū curentū noū elenicū. Pentru întâia dată întâlnimū in literatura românească din secolul XVII trebuința logică de a se avé nisce términi în limbă, și Atanasie, după noi, este întâiulū, care a simțitū acéstă trebuință și a formulatū mai mulți terminī, supunându-se înriurirei elenice. Așa vorbele: **χοταρξ** = definițiune (134), **σινγουρε** = simple, **ῥ'πρεουηατε** = compuse (76), **ἀνανηρον** = trebuitorū (76), **ἀνδρακουα** = cărbune de pământū (117), **κζτουηρε** = cătime (109), **φηηρε** = a fi fiū (107), **πζρηηιε** = a fi părinte (107), goidul = isonū (110), **φειουρῆσκκζ λκζουρξ** = pânțece feciorescū (133), sunt terminī din noū formulați in limba română cu materialū românescū și puținū elenicū și slavū, dar cu o morfologie curatū elenică. Avemū in manuscrisulū lui Atanasie și vorbe atătū cu morfologia cātū și cu materialulū slavīcū, rămase, se înțelege, din slavica scrisă de Români; ca **ουμερηιε**, = modestie (69), **ποφαλα** = laudă (135), **υεφξ** = țelū (80). (1).

(1) Observațiuni și păreri asupra vorbelorū din pericopa a doua:

Πρεκαυαξ ζιηε σιν χοταρουα λου^ξ. Κορκηητα ιαετε ῥ'ηερ. etc. Aici Atanasie traduce literalū pe grecesculū: *ὀρισμός* = definițiune, care se derivă dela *ὄρος* = limită, hotarū.

Ῥ'πρεουηατε λαρξ, κζ τοατε αλε λουμιν σιντ ῥ' δοαο φηηρη. αδεκζ σινγουρε σιν ῥ'πρεουηατε. Și aici găsimū pe Atanasie sub înriurirea elenismulū, și elū traduce literalū pe *ἀπλῶς* - *ὁς* = simplu, care derivă dela *ἄπλξ* = odată, singură dată, și *πέλω* = mișcū, iar vorba *συνθετός* = compusū, o traduce liberū, judecândū că ceea ce este compusū este celū puținū duplu, adecă impreumătū.

Ἀνανηρον = trebuitorū, necesarū și trebuință când are articolū, dar Atanasie nu l'a tradusū, neînțelegendū intrebunțarea vorbeī din textū. Să vedemū cum stă acéstă vorbă in contextū și cum o intrebunțeză Atanasie. Gherasimū, vorbindū despre omū, că elū a luatū fenomenele materiale dreptū Dumneđei și principii și cause primordiale, adaugă: «τί καταδικην ὁπου τοῦ ἔδωσε, να στερεωθῆ τὸν ἔκμαε, και τὸν ἐκατέστησεν, ἀπὸ τὴν ὑπερκατάληπτον ἐκείνην δύναμιν τὴν γενεσιουργὸν και ὁποῦ τὸ ἀπλῶς φῶσε ἔχει. ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὄν και τὸ ἐν τὸ ἀναγκαῖον, τὸ κύριον, διὰ τὸ ἀναγκαῖον. τὸ ὁποῖον και ἀναγκαῖον δὲν ἤθελεν εἶναι και λέγεσθαι, ἀν ἤθελεν ἀποκολωθῆ και δεύτερον» = «Че оскндх шог дат, адоусоу-а'аоу шн л'аоу фхкоуг ех-ε ανψάεκκζ δε ачк несте λκζουρξ νεкоуρηηεζ ποуτ'кре, φῆ δε ηάηερε фхкκζоаре, карк днн φῆрк ен аре причина тоугоуурр зидиηηар. де ачк фηηεце депδουρк фηηгоаре, шн оуηα аηανη

românŭ, ŝi în unele locuri chiar moldovenŭ, din timpul formaŭiunii limbei românesce, când flexiunile încã nu se închegase ŝi oscilau între cele vechi ŝi altele noue. Totŭ aici este locul sã adãugãmŭ, cã Ierom. Atanasie ot Agapia sémênã în întrebuiñtarea flexiunilor românesce cu popa Atanasie, dascãlulŭ moldovenescŭ, care a tradusŭ o parte din cartea lui Maximŭ în Albina românescã. În vorbele însã urmãtoare: **кρούчаскк** (123), **кѡнстандинеск** ŝi **сирическ** (106), Atanasie ni se înfãŝisezã înrîuritŭ de geniulŭ limbei elenice, uitândŭ pe celŭ alŭ limbei sale, care nu face nici o datã calificative din substantivele proprii. La aceste mãi adãugãmŭ ŝi câte-va particularitãŝi slavice din limba lui Atanasie; adicã **ѡзи** = idoli (91), **ѡгаци** = mulŝi (136), **рѡкошнтоурз** = insurecŝie. Totŭ aici vomŭ dice, cã Atanasie în privinŝa punctuaŝiunii este sub înrîurirea elenismului, ŝi pentru acêsta întrebuiñezã: , = , ; = ?, iar . pentru sfirŝitulŭ unei frase sau periodŭ, pentru semnulŭ exclamaŝiunii, precum ŝi pentru virgulã, dar în casulŭ de pe urmã îlŭ scrie totŭ-deauna cu chinovarŭ (1).

Înceindŭ observaŝiunile limbistice asupra textului românŭ, putemŭ afirma, cã Ierom. Atanasie a cunoscutŭ bine limba grêcã, a simŝitulŭ

(1) Observaŝiuni ŝi pãreri limbistice asupra pericopei a treia.

ѡ цѡрк, а мѡницрк, а рѡцѡрк. Infinitivi lungi, cari sunt fôrte puŝini în manuscrisulŭ nostru ŝi se întrebuiñezã de Atanasie mãi alesŭ în texturile biblice.

Кѡурзрк мѡшкзрин ѡстѡ крѡкк. Substantivi infinitivali dela «a cure-cre», prototipulŭ lui «curgere» de astãdŝi.

Опркѡице = oprire. Terminaŝiune astãdŝi neîntrebuiñtatã.

Мѡнтоуѡницк în locul «mãntuire» de astãdŝi.

ѡкредѡице = invrednicire, rãdicarea la demnitate, precum ŝi «кредѡице» = «demnitate.»

Ск кѡурѡ = sã curgã.

Мѡ керѡ акѡпери, дѡ крѡ ѡумѡла, дѡ крѡ ѡкѡунѡурѡ. Forme arhaice, pe cari Atanasie le întrebuiñezã fôrte rarŭ.

ѡа хѡ = va fi. O singurã datã. ŝi acêsta este unŭ moldovenismŭ alŭ lui Atanasie.

Крѡучаскк ѡартѡ = «σταυρὸν θάνατου,» алѡ дарѡуѡуѡ^ѡ чѡлуѡ^ѡ кѡнстандинескк = «τῆς κѡυστασταμѡιας χάριτος,» ŝi «сирическк тортз» = «σπιρὸν ὑψѡμα.» Aici Atanasie ŝi-a uitatŭ limba sa, care nu are nisce asemenea calificative.

ѡзи = idoli. Dela slavinesculŭ **коз** = Dumneđeu. Influenŝã a trecutului limbisticŭ.

ѡгаци = mulŝi. Dela «огатѡи» = «avutŭ» ŝi apoi multŭ. Aceeaŝi influenŝã slavicã.

Рѡкошнтоурз = rêscólã, insurecŝie. Dela polonesulŭ ŝi malo-rusesculŭ «рокошз» = rêscólã.

trebuințele unei traduceri raționale, creându și termină, și în sfârșit în activitatea sa a oscilat între geniul limbei române și al celei grecesci, întrebuițându relativ puține vorbe slavone.

5. Proveniența manuscrisului și note biografice.

Autorul textului grec din manuscrisul nostru este Gherasimū, supranumit Palamà. Înainte de anul 1677 Gherasimū a fost trăitor în Muntenia, după cum o mărturisește și singur prin epistola, cu care înainteză lui Brâncovenu panegiricul, și unde dice: «alta, *pentru că am auzit de multe ori din gura ta* cuvinte cinstitoare de Dumnezeu pentru cuceria cea încuviințată și temătoare de Dumnezeu a marelui Constandin» (1). Apoi autorul cunoște din vedere și de aproape pe Maria, Dómna lui Constantin Brâncovenu, pe Balașa, mama acestuia, pe Constantin, fost mare stolnic, pe Michail marele spătar și pe Gheorghie, fost mare spătar (2), *unchii Brâncovenui*, și în genere pe toți boerii, cari compunea divanul, pe Mitropolitul Teodosie cu episcopii țerei (3). Atât Atanasie cât și toți biografii se unesc în mărturisirea, că Gherasimū era un bun predicator al timpului său, și că dela dînsul s'a conservat un volum cu predice la deosebite ocașii (4); Atanasie laudă sciința și meritele literare ale lui Gherasimū. (Mai sus, pag. 187).

La 1677 Gherasimū Palamà, cu sciința sa și póte și cu ajutorul Domnitorului și al boerilor români, ajunge Papă și Patriarch al Bisericei din Alexandria, și investit cu această vrednicie, se face și «judecătorul universului = κριτής τῆς οἰκουμένης», după cum o adevărește și singur prin titulatura sa din fruntea epistolei și a panegiricului (5), prin textul epistolei, când dice: «că și eu, «carele din mila lui Dumnezeu *țin frânele Bisercii* Alixandrenilor,

(1) Manuscrisul, fóia 3, cfr 68.

(2) Gheorghie nu este citat de Atanasie în textul român. Ore din greșală?

(3) Manuscrisul, f. 4, cfr. 70.

(4) Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν Α. Κομνηνοῦ Ἰψηλάτου. Constantinopol 1870. pag. 189, 234, 264.

(5) Manusc. foile 2, 4, 5, cfr. 67, 69, 71.

«și dupre smerenia neputinței mele *păstoresc acea svântă turmă*», și mai ales prin inscripțiunea din sigiliul, pusă la sfârșitul epistolei (1). Cu aceste titluri istorice, cari datéză din secolul IV al creștinătății, când cu arianismul, și cari au fost confirmate de sinódele ecumenice, Gherasimū a ocârmuit biserica Alexandriei până la 1699, când l'a înlocuit Samuilū al Liviei. Din intervalul de 22 ani al păstoriei lui Gherasimū, și anume din anul al 15-lea, adecă dela 1692, datéză panegiricul manuscrisului nostru, după cum se adeveresce din sigiliul Patriarchului de sub epistola, cu care elū înaintéză lui Brâncovenu panegiricul și care sigiliū este făcutū ad-hoc pentru acéstă lucrare. Apoi data manuscrisului grecū se dovedesce și prin elementele istorice, ce elū cuprinde. La 1692 se afla pe tronul Ungro-Vlachiei Mitropolitul Teodosie, care este menționatū prin epistola lui Gherasimū. Totū în acestū anū ie sfârșitū și zidirea bisericei mari din mânăstirea Horezu, căreia i se daū de patroni S-ții Impērați, și pentru care s'a și făcutū acestū panegiricū, spre a se ceti de părinții mânăstirii și mai ales la hramurile bisericei. Acésta se adeveresce și de Atanasie. (Mai sus, pag. 187.).

Nu póte fi nici o îndoială, că locul scrierei panegiricului din manuscrisul grecū este însăși Alexandria, reședința Patriarchului Gherasimū. Dacă nu putem lua caligrafia manuscrisului grecū și titulatura Patriarchului din fruntea epistolei, a panegiricului și din sigiliū, ca doveđi hotărítóre pentru locul scrierei manuscrisului, atunci vom lua în băgare de sémă icóna Evanghelistului Luca din sigiliū, care are înfățișarea unei gravure bizantine de stilū nerenăscutū, propriū unui orașū acum de a doua mână ca Alexandria, unde nu străbătuse încă cultura renascerei artelorū bizantine, și de unde lipsiaū meșterii cei bunī, atrași mai multū de comoditatea vieței constantinopolitane și respinși de sărăcia și lipsa alexandrină. La aceste însă vom mai adăuga ornamentațiunea manuscrisului grecū, care, după cum am vedutū și mai sus, pórtă asupra sa semnele unei culturī bizantino-turcesci, și care pentru noi este sigiliul cul-

(1) Ibidem.

turei alexandrine din secolul XVII, părăsită acum de geniul cultural propriu, și înriurită de geniul și gustul musulmanismului, celui atât de puternic acum în acele locuri.

În sfârșit, plecându totu dela textul grec, vom arăta și motivele, ce au îndemnat pe Gherasim de a lucra acestu panegiric, de unde se vor vedea și scopurile urmărite de autor. Întâiul și principalul motiv al acestu panegiric a fost dorul lui Vodă Brâncovenu de a avea adunate la un loc faptele marelui Constantin, din cari să se folosescă el cu ai săi, sau, după cum dice Atanasie, pentru lauda sântilor împărași, Constantin și Elena; iar al doilea motiv a fost înzestrarea mănăstirei Horezu cu un discurs panegiric pentru trebuința hramului bisericeii și edificarea părinților din acestu sântu locaș, abia fundat de Brâncovenu la această dată. Dar să lăsăm pe Gherasim și pe Ierom. Atanasie, ca să ne vorbească ei și în această privință.

Gherasim, prin epistola sa către Brâncovenu, dice în această privință: «una pentru că multă datorie a să auzi, și mult să povestești fără sațiu sintele fapte. a celui împărat ce-ți porți numele lui «ca un veștmânt ales, și te numești Constandin. alta pentru că am auzit «de multe ori cuvinte blagocestive din gura mării tale. pentru sfântă «cuvința ta și de Dumnezău temuta cucerințe a marelui Constandin. «și nu pregetez a arătarea, cum că pentru cucerințe ce ai cătră svântu, «ca cum o ai fi pohtind aciasta dela mine (1).» Și mai jos: «*m'am tras de dragostea cea fără de moarte*, ai sufleteștii tale spăsenii. și l'am săvârșit cu multă osărdie. ca să înfrumusețez pre «îndoitul tău om (2).» Ierom. Atanasie merge mai departe cu arătarea motivelor lucrării panegiricului, și, după ce repetă și elu aceleași motive din epistola lui Gherasim, mai adaugă și altele locale. (Veđi mai sus, pag. 187-188).

Gherasim n'a uitat prin epistola sa de a arăta și scopurile ce elu a urmărit cu panegiricul, ce a trimis lui Brâncovenu, când dice: «ce de vrème ce știu cum că cele mirositoare dau miros mai

(1) Manus. f. 3. Cfr. 68.

(2) Idem. f. 4, Cfr. 69.

«mult celora ce sint aproape. iară şi celor departe, după cum ăaste «delungarea locului. pentru aciasta pohtescu şi mă rog Domnului Dumnează. mirosuri ca acéstea sufleteşti, toţi cei de aproape ai mării tale «să miroséscă (1).» Şi, după ce enumără pe cei de aprópe ai Brâncóvénului cu sfatulú boerilorú, adaogă: «încă şi cei de departe, adecă «ceialalţi cinstiţi boári a celui din afară svântú sfat. împreună cu cinsti- «tele lor case. şi încă loc mă ăaste şi încă blagoslovenie mă ăaste. carea «poate mă multă lungime de loc să ajungă de căt razele soarelui.... «Să dea miros bun cu darul duhului în toate locurile tale. în oraşe şi în «sate. în svintele mănăstiri şi bisericí. şi începătoríului bisericilor «prea svântul mitropolit al Ugro-Vlahiei kyr Theodosie... împreună «cu de Dumnează iubitorii Episcopi. şi cu toată bisericiasca svânta «ciată. şi cu alalţi cu toţi pravoslavnicii (2).»

Iacă ce amú avutú de đisú în privinţa provenienţei textului grecú din acestú manuscrisú, precum şi a autorului lui. De acum să căutămú a spune cuvintulú nostru şi în privinţa Ierom. Atanasie, care a lucratú texturile române din manuscrisulú ce ne ocupă.

Ieromonachulú Atanasie «ot Agapia» este o persónă nouă pe arena activităţei nóstre literare din secolulú XVII, şi care a trăitú în decursulú acestuí secolú. Nu scimú cu esactitate nimicú până acum din elementele biografice ale acestei persóne de mare valóre, şi când elú se numesce pe sine: «smeritul şi mă micul tuturor, robul şi «rugătoríul mării sale, ermonah Athanasie ot Agapia» (3), acésta însemnéză, că elú era cu metania din mănăstirea Agapia, adecă călugărú din mănăstirea hatmanului Gavriilú, fratele lui Vasilie Lupulú. Cu tótă sărăcia datelorú biografice positive despre acéstă persónă, sunt probabilităţi, cari ne facú să bănuimú, că «ermonahulú Athanasie» din acestú manuscrisú este acelaşi «popă Athanasie, dascál moldovenesc» care a tradusú de pre «elinie» Albina, şi care fiindú colaboratorú cu Mitrofanú, Episcopulú de Huşi, la acestú din urmă manuscrisú, a venitú cu acesta în Muntenia pe timpulú Domnitorului

(1) Manus. 4, cfr. 69-70.

(2) Ibidem, f. 70.

(3) Manuscrisú, fóia 136.

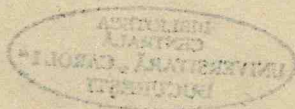
Brâncovénu, atrași, sau pôte chiar chie mați amândoi de către Domnitoru după anul 1688, spre a-și desfășura activitatea lor literară într'unu locu, unde averea Brâncovénului le punea la îndemână mijlocele trebuitoare pentru acesta. Dar noi să urmărimu mai de aproape elementele bibliografice ale manuscrisului românescu, și cu acesta vomu avé și câte-va din datele biografice ale Ierom. Atanasie.

La 1692 Domnitorulu Constantinu Brâncovénu, după ce sântesce locul Horezulu prin Mitropolitulu Teodosie, zidesce și înfrumusețeză biserica cea mare din mânăstire, apoi «zidit'au, țice Atanasie, «ș'au alcătuit și case cuvântătoare. pre acestu de prăznuire cuvânt. «cu multe feliuri de podoabe cuvântătoare înfrumusețat.» Cu alte cuvinte, că cu ocasiunea târnosirei bisericei celei mari din mânăstirea Horezu, care târnosire s'a săvârșit de către Mitropolitulu Teodosie (1), s'a avutu în românescu tradusă de către Atanasie și panegiricul lu Gherasimă și pôte chiar s'a cetitu la liturgia târnosirei. Țicemă că Atanasie a tradusă acestu panegiricu și anume pentru mânăstirea Horezu, întemeindu-ne pe cuvintele sale, când se exprimă: «că *pentru aciasta* (Horezu) l'au făcut cu multă cheltuială. și *l'au scos la lumină*. de pre limba greciască, pre limba «româniască. și *l'au scris* precum să vede. *prin osteniala*. smeritulu și mai miculu tuturor. robul și rugătoriul mării sale. Ermonah «Athanasie ot Agapiia.»

Maî multu. Atanasie, fiindu călugără din Agapia, și venindă în Muntenia, fie prin Mitrofană, acum episcopă de Buzeu, sau directu adusă de Brâncovénu, elă s'a sălășluită probabilu în mânăstirea Horezu, dacă nu pentru totu-deauna, celă puțină pentru timpulă câtă a tradusă și a scrisă manuscrisulu nostru în partea lu românescă. Și noi întemeiemă părerea acesta pe acele locuri din tratatulu lu Atanasie, unde elă se pune pre sine, ca scriindă în Horeză și țicendă: «Pentru aciasta dar toți căți se vor afla lăcuitoři la «*acest svânt lăcaș*», și mai jos: «privindă înaltele și frumoșele zidiri «și alte podóbe ale *acestei sfinte case* din materii făcută (2).»

(1) Despre totu ce privesce mânăstirea Horezu cu inscripțiile murale din acestu așezămintă ală lu Brâncovénu, veđi *Biserica ortodoxă română*, Anul III, 1876-77, pag. 17-22.

(2) Manuscrisă, f. 136.

E prea adevărată, o recunoscem şi noi, că până acum nu avem dovezi hotărîtoare, cari să stabilească cu siguranţă locul scrierei manuscrisului, data lui şi identitatea Ieromonachului Atanasie cu popa Atanasie dascălul moldovenesc, care a tradus Albina şi care, după părerea noastră unită cu a d-lui V. A. Urechiă, a fost împreună cu Mitrofan, elev al Academiei vasiliane din Iaşi. Contemporaneitatea acestor două persoane, identitatea numelui şi a locului lor natal, ne face să presupunem contopirea acestor doi Atanasii, cari sciau amândoi bine limba elenică atât cea veche cât şi cea nouă. Apoi sunt asemănări şi în limba acestor doi Atanasii, de unde se mai vede şi că Ieromonachul Atanasie, în lexica limbei sale din panegiric, face un pas înainte faţă cu lexica limbei din Albina; el formulează şi terminii sciinţifici, cum am vădit; pre când Atanasie din Albina se mulţumesc a traduce terminii în mod analitic. Acesta ne face să presupunem mai multă propăşirile, ce le face scriitorul în lucrările sale, şi nu în totul deosebirea de persoane. Altă ceva ar fi, dacă identitatea acestor persoane am întemeia-o pe ornamentele atârinate de codele literelor din amândouă manuscrisele, căci noi am stabilit, că ornamentele grafice ale unei epoci sunt comune tuturor scriitorilor aceluiaşi timp. În totu cazul Ierom. Atanasie este o persoană nouă în istoria literaturii noastre, chiar în cazul, când s'ar contopi cu dascălul moldovenesc din Albina, rămânendă atunci a avé pentru sine mai multe merite literare; şi apoi, deşi Ierom. Atanasie este locuitor al Horezului Munteniei, putea după totă probabilitatea, să ajungă şi dascălul moldovenesc la Horez, şi acesta după ce va fi venit cu sa după Mitrofan, colaboratorul său dela Albina, în Muntenia, şi după ce a ajuns, se înţelege, prin mórtea soţiei sale, din popa Atanasie, Ieromonachul Atanasie, mai întâi al Agapie şi apoi al Horezului. Cuvintul hotărîtor la aceste întrebări este înse al viitorului.

